

1 9 9 7

J A A R V E R S L A G

Woord vooraf		5
1	De Binnenlandse Veiligheidsdienst	7
1.1	Algemeen	7
1.2	Wettelijk kader	9
1.3	Sturing	9
1.4	Parlementaire controle	10
1.5	Inlichtingenmiddelen	12
2	Veiligheidszorg op afzonderlijke aandachtsgebieden	15
2.1	Aantasting van grondrechten	15
2.2	(Internationaal) georganiseerde criminaliteit	21
2.3	Terrorisme en ander politiek geweld	24
2.4	Proliferatie van massavernietigingswapens en conventionele wapenhandel	27
2.5	Spionage	31
2.6	Integriteit van de openbare sector	33
2.7	Beveiligingsbevordering	35
2.8	Overige aandachtsgebieden	42
3	Samenwerking	43
3.1	Samenwerking in Nederland	43
3.2	Samenwerking binnen het Koninkrijk	46
3.3	Internationale samenwerking	47
3.4	Europese Unie	50
4	Informatieverschaffing en klachtenbehandeling	51
4.1	Verzoeken in het kader van de Wet openbaarheid van bestuur	51
4.2	Klachten	52
5	Personeel en organisatie	55
5.1	Personeel	55
5.2	Organisatie-ontwikkeling	56
5.3	Informatievoorziening	57
5.4	Financieel Kader	58
Bijlagen		61

Het jaarverslag 1997 van de Binnenlandse Veiligheidsdienst (BVD) geeft inzicht in de aandachtsgebieden waarop de BVD zich in het afgelopen jaar heeft gericht en zich in 1998 in ieder geval zal richten. Achterwege blijft de vermelding van gegevens waarvoor de geheimhoudingsverplichting van de BVD geldt. Daarbij gaat het om gegevens over de middelen die de BVD inzet, bronnen die door de BVD worden aangewend en het actuele kennisniveau van de dienst. Deze gegevens worden wel ter kennis gebracht van de commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten van de Tweede Kamer.

Het afgelopen jaar is de voorbereiding afgerond van het voorstel voor een nieuwe Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Het wetsvoorstel, dat zowel betrekking heeft op de BVD als op de Militaire Inlichtingendienst (MID), is inmiddels aan de Tweede Kamer aangeboden. Het voorstel bevat een taakomschrijving en een regeling van de bevoegdheden van de twee diensten. Tevens wordt voorzien in een regeling voor de inzage van gegevens die bij de diensten berusten. Tenslotte wordt voorgesteld een onafhankelijke commissie in te stellen die toeziet op de taakuitvoering van de diensten, in aanvulling op de bestaande voorzieningen. De nieuwe wettelijke regeling moet de BVD in staat stellen zijn taken ook in de toekomst naar behoren te vervullen. Tegelijk is de nieuwe wetgeving er op gericht de rechtmatigheid van het werk van de BVD blijvend te waarborgen.

Dit jaarverslag maakt duidelijk dat radicale organisaties en stromingen, proliferatie van massavernietigingswapens en de kwetsbaarheid van organisaties voor aantasting van hun integriteit ook in 1997 de aandacht bleven vragen van de BVD. Mede dankzij de inspanningen van de dienst hield de Nederlandse overheid zicht op de ernst van deze verschijnselen en konden waar nodig maatregelen worden genomen.

Het hoofd van de BVD is sinds september 1997 de heer S.J. van Hulst.

*De minister van Binnenlandse Zaken,
H.F. Dijkstal*

HOOFDSTUK 1

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de taakuitvoering van de BVD in het afgelopen jaar en wordt een vooruitblik gegeven op 1998. Na het algemene gedeelte wordt de wet- en regelgeving die voor de BVD van belang is aan de orde gesteld. Vervolgens wordt ingegaan op de politieke en ambtelijke sturing en op de parlementaire controle. Het hoofdstuk eindigt met een passage over de inlichtingenmiddelen van de dienst.

1.1 Algemeen

In 1997 besteedde de BVD, evenals in voorgaande jaren, aandacht aan aantastingen van grondrechten, georganiseerde criminaliteit van nationale en internationale oorsprong, gewelddadige politieke groeperingen, proliferatie van massavernietigingswapens, handel in conventionele wapens, spionage en beveiligingsbevordering. Deze onderwerpen zullen ook in 1998 de agenda blijven bepalen.

Op het gebied van de aantasting van grondrechten werd onderzoek gedaan naar conflicten binnen en tussen groepen in de Nederlandse samenleving van politieke, etnische of religieuze aard. Ook kregen de bemoeienissen van vreemde mogendheden met in ons land aanwezige bevolkingsgroepen de aandacht. De BVD vergrootte zijn inzicht in de doelbewuste verstoring door misdaadorganisaties van vitale functies in de samenleving, zoals het functioneren van het openbaar bestuur en van het apparaat voor opsporing en vervolging. Aan de opkomst van de Russische georganiseerde criminaliteit werd gericht aandacht besteed. Over deze onderwerpen verstreekte de BVD informatie aan de verantwoordelijke instanties. In internationaal verband werd bijgedragen aan de bestrijding van terroristische groeperingen. De aandacht voor

andere gewelddadige politieke groeperingen kon beperkt blijven en spitste zich toe op radicale groeperingen van buitenlandse komaf. Aan de internationale samenwerking bij het tegengaan van proliferatie van massavernietigingswapens leverde de BVD regelmatig een bijdrage. De aandacht van de dienst spitste zich toe op de landen en de bedrijven die hun verwervingsactiviteiten in of via Nederland bedrijven. Het onderzoek naar de handel in conventionele wapens richtte zich vooral op het vergroten van het inzicht in transacties naar spanningsgebieden en regio's waar mensenrechten worden geschonden. Op beide terreinen van wapenhandel -conventionele en massavernietigingswapens- werd bijgedragen aan het internationale beleid van wapenbeheersing.

Op het terrein van de beveiligingsbevordering nam het preventieve optreden van de BVD toe. Naast het uitbrengen van beveiligingsadviezen aan instellingen en bedrijven, werden op verzoek bijdragen geleverd bij het opzetten van algemene integriteitsonderzoeken ter vaststelling van de kwetsbaarheid van overheidsorganisaties. Het uitvoeren van veiligheidsonderzoeken naar personen die een vertrouwensfunctie (gaan) bezetten, kreeg met de op 1 februari 1997 in werking getreden Wet veiligheidsonderzoeken een geactualiseerde en nader uitgewerkte wettelijke basis.

Het beveiligen van informatie en het waarborgen van de rechtmatige toegang tot gegevens vergde in toenemende mate aandacht in verband met de ontwikkelingen op het terrein van de informatie- en telecommunicatietechnologie.

Internationale samenwerking neemt in belang toe wegens het grensoverschrijdend karakter van de hedendaagse veiligheidsbedreigingen. Het Nederlandse voorzitterschap van de Europese Unie bood de BVD de mogelijkheid om bij te dragen aan het nader vorm geven van de internationale samenwerking op het terrein van de terrorismebestrijding. Voorts kwamen de onderwerpen racisme/xenofobie en cryptografie hoog op de internationale agenda. De beschikking van de BVD over vaste en reizende liaisons bewijst in toenemende mate zijn nut. De bilaterale contacten met de veiligheidsdiensten in Midden- en Oost-Europa werden voortgezet en waar nuttig uitgebreid. Met enkele veiligheidsdiensten van landen in het Midden-Oosten en Noord-Afrika had een oriënterend contact plaats. Met de veiligheidsdiensten van westerse landen werd collegiaal samengewerkt.

1.2 Wettelijk kader

Op 17 september 1997 bracht de Raad van State advies uit over het wetsvoorstel tot herziening van de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, dat in december 1996 om advies aan de Raad werd voorgelegd. Begin 1998 is het wetsvoorstel aan de Tweede Kamer aangeboden. De Wet veiligheidsonderzoeken (Stb. 1996, 525) is op 1 februari 1997 in werking getreden. Deze wet regelt het aanwijzen van vertrouwensfuncties en het uitvoeren van veiligheidsonderzoeken.

1.3 Sturing

1.3.1 *De minister van Binnenlandse Zaken*

De BVD is een onderdeel van het ministerie van Binnenlandse Zaken. De minister van Binnenlandse Zaken is derhalve politiek verantwoordelijk voor de Binnenlandse Veiligheidsdienst (BVD). De minister bespreekt periodiek de ontwikkelingen op de verschillende aandachtsgebieden van de BVD met het hoofd van de BVD. Onder verantwoordelijkheid van de minister is in de afgelopen kabinetsperiode een algehele herziening van het wettelijk kader van de BVD in gang gezet.

1.3.2 *Ministeriële Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (MICIV)*

De MICIV vergadert onder voorzitterschap van de minister-president en bestaat verder uit de ministers van Binnenlandse Zaken, Buitenlandse Zaken, Defensie, Justitie, Economische Zaken en Financiën. De vaste ambtelijke deelnemers aan het overleg zijn de voorzitter en leden van het CVIN-plus (zie hieronder). De MICIV coördineert de politieke sturing aan de BVD en de MID en maakt afspraken over afstemming van werkzaamheden tussen BVD en MID.

In 1997 kwam de commissie éénmaal bijeen. De belangrijkste gespreksobjecten waren: bijzondere informatiebeveiliging, operationele cryptografie, het onderscheppen van telecommunicatie (interceptie) en het inlichtingenplan BVD voor 1997. Naast deze objecten werd ook aandacht besteed aan ontwikkelingen in Turkije, aan Rusland en de overige landen van het GOS, in relatie tot mogelijke veiligheidsrisico's voor Nederland.

1.3.3 *Comité Verenigde Inlichtingendiensten Nederland (CVIN)*

Het CVIN is het ambtelijk voorportaal van de MICIV en coördineert de uitvoering van de taken van BVD en MID. Het comité bestaat uit de coördinator van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten en diens adviseur, beiden werkzaam bij het ministerie van Algemene Zaken, de hoofden van de BVD en de MID, alsmede vertegenwoordigers van de ministeries van Buitenlandse Zaken en Justitie. Afhankelijk van het onderwerp zijn ook vertegenwoordigers van het ministerie van Economische Zaken en het ministerie van Verkeer en Waterstaat aanwezig.

Met uitzondering van de maand juli kwam het CVIN maandelijks bijeen. In 1997 stonden onder andere de onderwerpen operationele cryptografie, interceptie en bijzondere informatiebeveiliging op de agenda. Naast deze onderwerpen kregen de ontwikkelingen in Turkije en Rusland en de overige landen van het GOS, voor zover sprake is van een mogelijk veiligheidsrisico voor Nederland, de nodige aandacht. Ter voorbereiding op de MICIV-vergadering was er een CVIN-plus bijeenkomst. Hieraan wordt, naast de leden van de CVIN, deelgenomen door de secretarissen-generaal van de ministeries die in de MICIV participeren.

1.4 Parlementaire controle

De vaste commissie voor Binnenlandse Zaken besprak op 5 november 1997 tijdens een algemeen overleg het jaarverslag van de BVD over 1996 en het verslag van de commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten van de Tweede Kamer over hetzelfde jaar. Bij dit overleg kwam ook het eindrapport van het project Hermandad aan de orde. Met dit project werd beoogd de samenwerking tussen de BVD, de politie, het Openbaar Ministerie, de Koninklijke marechaussee en enkele bijzondere opsporingsinstanties te verbeteren. Voorts heeft de Tweede Kamer bij verschillende gelegenheden gesproken over de BVD-invalshoek bij onderwerpen als de integriteit van de openbare sector, extreem rechts en de Grijsse Wolven. Bovendien werd over een groot aantal onderwerpen schriftelijke vragen gesteld. Zie voor een overzicht bijlage 1 van dit jaarverslag.

De staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen heeft mede namens de minister van Binnenlandse Zaken op 5 december 1997

de Tweede Kamer schriftelijk informatie verstrekt over in het verleden uitgevoerde vernietigingen van BVD-dossiers. In deze brief werd de Kamer ook geïnformeerd over de stand van zaken betreffende de nog uit te voeren vernietigingen van BVD-dossiers. Overeenkomstig de afspraak met de Kamer werd in oktober 1997 een selectielijst voor de BVD vastgesteld. De Centrale Archief Selectiedienst heeft op basis van deze lijst een proefbewerking uitgevoerd. Over de resultaten van deze proef brengt de Raad voor Cultuur advies uit. Eerst nadat hierover overleg met de Kamer heeft plaatsgevonden wordt tot het daadwerkelijk vernietigen van BVD-dossiers overgegaan.

Volledigheidshalve wordt tenslotte vermeld dat op 17 december 1997 nog een algemeen overleg plaatsvond over de vernietiging van dossiers van inlichtingen- en veiligheidsdiensten met de vaste commissies voor Binnenlandse Zaken, Defensie en Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. De nadruk bij dit overleg lag op het vernietigen van Defensie-dossiers.

In het verlengde van het overleg besloten de vaste commissies tot het instellen van een werkgroep Archieven die tot taak kreeg onderzoek te doen naar het beleid en beheer met betrekking tot archieven van inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Op 13 mei 1998 presenteerde de werkgroep haar onderzoeksrapport. Ten aanzien van de BVD concludeerde de werkgroep dat er, voorzover waarneembaar, gesproken kon worden van een professioneel archiefbeheer. Verder bevestigde de werkgroep de eerder door de Rijksarchiefdienst gemelde bevinding dat de BVD in het verleden vernietigingen heeft uitgevoerd terwijl er geen op de juiste wijze tot stand gekomen vernietigingslijst was. De werkgroep tekende daarbij aan dat het niet waarschijnlijk is dat de feitelijke vernietigingen veel anders zouden zijn geweest indien de lijst wel op wettelijk juiste wijze was vastgesteld.

1.4.1 Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten

Over BVD-aangelegenheden, die om redenen van staatsveiligheid niet openbaar gemaakt kunnen worden, werd met de commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten van de Tweede Kamer twee keer vertrouwelijk overleg gevoerd. Ook is de commissie een aantal malen schriftelijk geïnformeerd.

Tijdens het overleg op 10 april 1997 kwamen de brandstichtingen tegen Turkse doelen en de gewelddadigheden tussen Turken en Koerden op Nederlands grondgebied uitgebreid aan de orde. Daarnaast werd

gesproken over veiligheidsrelevante ontwikkelingen op Aruba.

De commissie werd geïnformeerd over de procedure rond de opvolging van het hoofd van de BVD.

De Grijze Wolven vormde het belangrijkste gespreksonderwerp van het op 22 oktober 1997 gevoerde overleg. Op verzoek van de commissie zegde de minister toe, ook de Tweede Kamer als geheel schriftelijk te informeren over dit onderwerp. In november 1997 vond die informatieverstrekking plaats. Verder is tijdens dit overleg gesproken over de geheime versie van het BVD-jaarverslag 1996. Hierin zijn de operationele bijzonderheden opgenomen die omwille van de staatsveiligheid niet openbaar kunnen worden gemaakt. Tot slot is een uiteenzetting gegeven over een aantal actuele operationele aangelegenheden. De commissie brengt over haar werkzaamheden een afzonderlijk schriftelijk verslag uit aan de Tweede Kamer.

1.5 Inlichtingenmiddelen

De interceptie van telecommunicatie -in combinatie met andere bij de wet toegestane inlichtingenmiddelen- blijft een belangrijk inlichtingenmiddel. De BVD leverde een bijdrage aan de beleidsontwikkeling om het gebruik van dit middel ook in de toekomst mogelijk te blijven maken. De verdergaande liberalisering van de Europese markt en de snel veranderende technologie maken dat een achterstand dreigt te ontstaan bij het voorzien in de inlichtingenbehoefte van de betrokken overheidsdiensten. In het voorstel voor de nieuwe Telecommunicatiewet is voorzien dat nieuwe systemen en diensten structureel aftapbaar moeten worden gemaakt. Dit wetsvoorstel is in maart 1998 door de Tweede Kamer aanvaard.

Ter beveiliging van elektronisch berichtenverkeer wordt steeds meer gebruik gemaakt van cryptografie. In het voorstel voor een nieuwe Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten is de verplichting opgenomen om mee te werken aan het decrypteren, daar waar de nationale veiligheid in het geding is (zie ook paragraaf 2.7.1 Informatiebeveiliging).

De activiteiten gericht op de verbetering van de samenwerking op het terrein van de operationele crypto- en interceptie-problematiek worden voortgezet. Het ministerie van Justitie geeft leiding aan dit proces. Een van de prioriteiten is het realiseren van een efficiënt en effectief beheer

van informatiestromen tussen het toenemende aantal marktpartijen en de
behoeftestellende instanties.

In de tweede helft van 1997 was er een nieuwe marktontwikkeling,
namelijk de mobiele telefoon-kaart (pre paid card). Hiermee werd het
voor gebruikers mogelijk om volledig anoniem en niet traceerbaar te
communiceren. Overleg met de marktpartijen heeft ertoe geleid, dat een
oplossing is gevonden voor die bijzondere situaties dat communicatie
met een mobiele telefoon-kaart toch gecontroleerd moet worden.

HOOFDSTUK 2

Dit hoofdstuk geeft inzicht in de verschillende aandachtsgebieden van de BVD. Het eerste gebied is de aantasting van grondrechten. De verschillende organisaties die onderwerp van onderzoek zijn, passeren de revue. Daarnaast wordt in deze paragraaf ingegaan op de bemoeienis van vreemde mogendheden met bevolkingsgroepen in ons land.

Het tweede aandachtsgebied is (internationaal) georganiseerde criminaliteit. In de paragraaf over terrorisme en ander politiek geweld komen de verschillende gewelddadige politieke groeperingen aan bod die voor Nederland van belang zijn.

Vervolgens wordt ingegaan op de onderwerpen proliferatie van massavernietigingswapens en conventionele wapenhandel. Dat het verschijnsel spionage nog altijd actueel is, blijkt uit de daarop volgende passages. De integriteit van de openbare sector is eveneens een aandachtsgebied, evenals de beveiligingsbevordering die gestalte krijgt in beleidsontwikkeling, beveiligingsadvies en veiligheidsonderzoeken.

Tenslotte wordt ingegaan op enkele overige aandachtsgebieden.

2.1 Aantasting van grondrechten

In het kader van de bescherming van grondrechten besteedt de BVD aandacht aan extremistische politieke groeperingen. Daarnaast onderzoekt de BVD de bemoeienis van vreemde mogendheden. Islamitische organisaties krijgen de aandacht van de BVD voor zover sprake is van ontwikkelingen die zich niet verdragen met de beginselen van de Nederlandse rechtsstaat.

2.1.1 *Extreem rechts*

Extreem rechtse organisaties hebben in 1997 minder vaak -via demonstraties of anderszins- de openbaarheid gezocht dan in 1996. Ook in dat jaar was al sprake van een afname van het aantal publieke acties vergeleken met 1995.

De Centrum Partij '86 (CP'86), restant van de NVP/CP'86 die eind 1996 uiteen viel, is in 1997 onmiskenbaar in neo-nazistisch vaarwater geraakt. De belangrijkste bestuursleden van de partij namen enkele keren deel aan samenkomsten en demonstraties van neo-nazi's in België en Denemarken. Zij werken samen met geestverwanten van de FAP-arbeiderspartij, de Nederlandse Volksunie en het Aktiefront Nationale Socialisten en onderhouden regelmatig contact met gelijkgezinden in België en Duitsland. CP'86 is gebrekkig georganiseerd en telt niet meer dan enkele tientallen leden, die voornamelijk woonachtig zijn in het Rijnmondgebied. Het totaal aantal georganiseerde neo-nazi's in ons land in en buiten CP'86 wordt geschat op minder dan vijftig.

In het publieke debat over extreem rechts wordt de omvang van het verschijnsel wel eens overschat. De BVD gaf ook in 1997 voorlichting aan politici, bestuurders en andere betrokkenen om verkeerde beeldvorming tegen te gaan. Voorts werd meegewerkt aan de eerste uitgave van de Monitor Racisme en Extreem Rechts die in opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken is samengesteld door het Leids Instituut voor Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek (LISWO) en in het najaar verscheen. In deze publicatie wordt vermeld dat het aantal bij de BVD gemelde inter-etnische incidenten, in vergelijking met 1996, niet is toegenomen.

2.1.2 *Bemoeienis van vreemde mogendheden*

Activiteiten van Zuid-Slavische staten gericht op Nederland

De aanwezigheid van het Joegoslavië-tribunaal van de Verenigde Naties in Nederland is de belangrijkste aanleiding voor activiteiten van Zuid-Slavische inlichtingendiensten in ons land. Deze diensten probeerden de rechtsgang te beïnvloeden, bijvoorbeeld door in een vroeg stadium de identiteit van getuigen te achterhalen. De BVD heeft met name een toename geconstateerd van de activiteiten van Kroatische inlichtingendiensten.

Op de ambassade van Bosnië-Herzegovina is de meerderheid van de ambasadestaf het VN-tribunaal behulpzaam bij de opsporing en berechting van oorlogsmisdadigers. Daartoe werkt die ambasadestaf nauw samen met de Bosnische veiligheidsdienst AID.

De Bosnische ambassade heeft enige malen verzuimd zich te houden aan de regels die in het normale diplomatieke verkeer tussen bevriende landen gangbaar zijn. Het ministerie van Buitenlandse Zaken heeft in dit kader een aantal keren geweigerd visa te verstrekken aan beoogde tijdelijke medewerkers van deze ambassade.

In 1997 is contact gelegd met de Bosnische veiligheidsdienst AID. Dit is gebeurd vanuit de verwachting dat de AID hierdoor wordt aangezet zich te houden aan de gangbare regels. De AID dreigt echter uiteen te vallen in diverse facties die door het hoogste staatsgezag van Bosnië-Herzegovina niet meer kunnen worden gecontroleerd.

Vertegenwoordigers van de Federale Republiek Joegoslavië en van de Servische gemeenschap in Bosnië-Herzegovina probeerden -zoals in het verleden- met behulp van informatie en desinformatie de beeldvorming in de Nederlandse media over de Servische politiek te beïnvloeden.

Binnen de Zuid-Slavische gemeenschappen in Nederland deden zich weinig verontrustende ontwikkelingen van politieke aard voor. De diverse schietpartijen en liquidaties in deze kringen hadden namelijk geen politieke achtergronden. Te verwachten valt dat de groeiende onvrede in Kosovo zich in de nabije toekomst zal weerspiegelen in de Kosovaarse gemeenschap in Nederland.

Irak

De Iraakse gemeenschap in Nederland is de laatste jaren toegenomen tot ruim twintigduizend personen. Het betreft voornamelijk vluchtelingen en asielzoekers, deels van Koerdische afkomst. De Iraakse algemene inlichtingendienst (Jihaz al-Mukhabarat al-'Amma, kortweg Mukhabarat) verzamelt gegevens over deze gemeenschap, en vooral over mogelijke opposanten van het regime van Saddam Hussein.

In het najaar van 1997 is twijfel ontstaan over de herkomst en achtergronden van een aantal personen dat zich als Iraaks vluchteling meldde bij de asielzoekerscentra.

Iran

In de loop van het jaar werden de diplomatieke betrekkingen met Iran weer hersteld. Deze waren bekoeld als gevolg van het 'Mykonos-proces' in Duitsland waarbij de Iraanse overheid schuldig werd geacht aan een moordaanslag op vier Iraans-Koerdische leden van de oppositie.

De houding van de Iraanse autoriteiten ten aanzien van oppositie-groeperingen is niet wezenlijk veranderd ten opzichte van voorgaande jaren. De Iraanse inlichtingendienst is in Nederland dan ook nog onverminderd actief. Deze dienst richt zich op het lokaliseren en registreren van oppositieleiden in Nederland met de bedoeling deze oppositie te destabiliseren. De inlichtingendienst doet ook pogingen om leden van de Iraanse gemeenschap in ons land tot medewerking te dwingen door middel van intimidatie.

2.1.3 Islamitische organisaties

De ontwikkelingen in Turkije, waar de deelname van de orthodox-islamitische Refah-partij aan de regering met een 'stille coup' werd beëindigd, zijn niet zonder gevolgen gebleven voor de Turkse moslim-gemeenschap in Europa. Door het verbod van Refah in Turkije is de aan haar gelieerde Islamitische Gemeenschap Milli Görüş (IGMG), met het hoofdkwartier in Keulen, weer meer in de rol gedrukt van politiek-religieuze oppositie in ballingschap, net als in haar beginjaren na de staatsgreep van 1980. Niettemin kan gesteld worden dat in de West-Europese moskeeën beheerst gereageerd is op het ingrijpen van het Turkse leger en dat het nergens tot felle protesten of tegenacties is gekomen.

Ook in Europa heeft het zelfvertrouwen van de Refah-aanhanger een forse deuk opgelopen. De teleurstelling over de wijze waarop voorman en oud-premier Necmettin Erbakan moest buigen voor de militairen is groot. Bij sommigen heeft dit de overtuiging doen postvatten dat een islamitische staat nimmer langs democratische weg gerealiseerd kan worden en dat andere wegen bewandeld moeten worden. Bij anderen heeft de behandeling die de moslimbeweging ten deel is gevallen geleid tot berusting en lethargie.

Het gevolg is dat Milli Görüş als grootste van de niet aan de Turkse staat gebonden islamitische organisaties te kampen heeft met een teruglopend ledental en een afnemende motivatie bij de aanhang. Met name jongeren, die Milli Görüş in het verleden altijd in groten getale aan zich

wist te trekken, voelen zich steeds minder aangesproken door partij-retoriek. Hun organisaties hebben te maken met leegloop of leiden een kwijnend bestaan. De toeloop naar weekendkampen en eigen internaten stagneert. De organisatie blijkt voor veel jongeren niet het antwoord te bieden op vragen waarmee zij in de Nederlandse context worstelen. Een gedeelte belandt in a-religieuze jongerencircuits, waar zij soms een groter risico lopen met criminaliteit in aanraking te komen. Anderen blijken in toenemende mate ontvankelijk voor Turks-nationalistische sentimenten, die aan intensiteit hebben gewonnen als gevolg van de gebeurtenissen in Turkije en de afwerende houding van Europa. In de aloude worsteling tussen de islamitische en de Turkse identiteit, lijkt ook binnen de Turkse gemeenschap in Nederland het nationalisme weer eens aan de winnende hand.

De nauwe verwevenheid van staat en religie in Turkije zorgt er echter voor dat de slinger nimmer geheel naar één zijde doorslaat. Ook de huidige regering in Ankara blijft zich sterk maken voor een gematigde en gecontroleerde (staats)islam binnen de kaders van het wettelijk voorgeschreven laïcisme. Het wordt in dit licht noodzakelijk geacht om ook de islamitische organisatievorming onder Turken in het buitenland onder controle te houden, waarbij initiatieven die afbreuk (kunnen) doen aan dit streven te maken kunnen krijgen met tegenwerking.

Ook andere dan Turkse moslimorganisaties staan soms gereserveerd of zelfs afwijzend tegenover op integratie gerichte initiatieven. Vaak betreft het religieuze motieven, die tevens verband houden met de angst voor het verlies van eigen culturele identiteit en onafhankelijkheid. Deze angst wordt niet zelden gevoed door orthodox-islamitische landen en groeperingen, die organisatorisch en financieel een dam pogen op te werpen tegen wat gezien wordt als verwatering en teloorgang van de islamitische cultuur en religie.

Het vermoeden van het bestaan van relaties tussen criminele bendes en moskeebesturen heeft het afgelopen jaar in brede kring bezorgdheid gewekt, omdat dergelijke banden een zeer schadelijke uitwerking zouden kunnen hebben op het integratieproces van de moslims in de Nederlandse samenleving. De behoefte was dan ook groot om het waarheidsgehalte van dergelijke in de media geuite beschuldigingen te onderzoeken, temeer omdat steeds meer overheden en instanties juist in islamitische organisaties een bondgenoot hopen te vinden in het

uitdragen van normbesef en het terugdringen van criminaliteit onder allochtonen. Om die reden werd besloten om in het kader van het interdepartementale project Criem (Criminaliteit en integratie van etnische minderheden) onderzoek te doen naar de kwetsbaarheid van islamitische organisaties.

Vastgesteld moest worden dat de weerbaarheid van met name Marokkaanse moskee-organisaties tegen ongewenste inmenging op belangrijke punten tekort schiet. Zij kampen met onvoldoende financiën, gebrek aan bestuurskracht en administratieve onvolkomenheden als gevolg van een niet-professionele bedrijfsvoering. De meeste Turkse organisaties daarentegen worden gekenmerkt door een hoge organisatiegraad, de beschikbaarheid van gekwalificeerd kader, een over het algemeen gezonde financiële huishouding en een redelijke mate van toezicht hierop. Dit rechtvaardigt de conclusie dat ten aanzien van de Turks-islamitische organisaties sprake is van een geringe kwetsbaarheid voor criminele organisaties of buitenlandse mogelijkheden.

In het algemeen lijken de mogelijkheden en de bereidheid van islamitische organisaties om door de Nederlandse overheid betrokken te worden bij het terugdringen van en het weerbaar maken tegen criminaliteit beperkt. Bestuurders -hoofdzakelijk behorend tot de eerste generatie- en imams zijn nog onvoldoende toegerust om antwoorden aan te reiken op vragen over de ernstige sociaal-maatschappelijke problemen waarmee grote groepen geloofsgenoten worstelen.

De volop florerende neutraliseringstechnieken, in het bijzonder de neiging om de verantwoordelijkheid voor de problemen volledig neer te leggen bij de Nederlandse overheid of politiek-extremistische groeperingen vormen een belemmering voor samenwerking. Complicerende factor in het geheel vormt de invloed die vanuit de moederlanden (door overheid, politieke partijen, geestelijke leiders) wordt uitgeoefend op de organisaties in Nederland. De belangen van deze buitenlandse actoren in het binnenlandse krachtenveld sporen lang niet altijd met die van de Nederlandse samenleving in het algemeen of van de etnische minderheidsgroepen hier te lande in het bijzonder.

2.2 (Internationaal) georganiseerde criminaliteit

De BVD onderzoekt in hoeverre activiteiten van criminele organisaties afbreuk doen aan de integriteit van staat en samenleving. Daarbij gaat het niet alleen om een (mogelijke) verstrengeling van onderwereld en bovenwereld in Nederland. De grensoverschrijdende effecten van de georganiseerde criminaliteit nopen de BVD ook tot het bestuderen van ontwikkelingen rond criminele organisaties in het buitenland, die direct of indirect hun weerslag kunnen hebben op de Nederlandse situatie. Onverminderd wordt daarbij vastgehouden aan het uitgangspunt dat de opsporing en vervolging van criminelen de verantwoordelijkheid is van het Openbaar Ministerie, de politie en de bijzondere opsporingsdiensten.

2.2.1 Onderzoek naar vormen van criminaliteit

Unit Synthetische Drugs (USD)

In september 1996 kondigde de Nederlandse regering in de 'Voortgangsrapportage drugbeleid' de formatie aan van een aparte eenheid voor de landelijke coördinatie en de uitvoering van de opsporing inzake de productie van en handel in XTC en andere synthetische drugs. De eenheid Unit Synthetische Drugs (USD) werd samengesteld uit vertegenwoordigers van bijzondere opsporingsdiensten, zoals de Koninklijke marechaussee en politie. Omdat de BVD geen opsporingsdienst is, zal hij niet in de eenheid participeren, maar uitsluitend een bijdrage leveren aan de informatievoorziening.

De USD heeft de eerste helft van 1997 benut voor het verrichten van voorbereidende activiteiten. De BVD heeft in die periode verkennende gesprekken gevoerd met de USD om te komen tot een eerste afbakening van de rol die de BVD ten behoeve van de USD kan spelen. De BVD zal zich met name toeleggen op het verzamelen van informatie van buitenlandse zusterdiensten over gesignaleerde trends en ontwikkelingen en andere strategische informatie over de productie van synthetische drugs in het buitenland en de aanvoer van grondstoffen naar Nederland.

Contra-strategieën

Op basis van informatie van het Openbaar Ministerie en de politie is de BVD enkele zelfstandige onderzoeken gestart naar gevallen van (offensieve) contra-strategieën door criminele organisaties. In algemene zin worden

hieronder verstaan: pogingen van criminele organisaties om het proces van opsporing en vervolging te verstoren door middel van contra-observatie, corruptie, intimidatie en andere vormen van bedreiging van politie en justitie. In deze onderzoeken staat de vraag centraal of en op welke wijze de (mogelijk) betrokken criminelen bereid zijn door de toepassing van geweld de strafrechtelijke aanpak van criminele activiteiten te ondermijnen. Voorts moet het onderzoek het bevoegd gezag in staat stellen zondig passende tegenmaatregelen te nemen.

Naast enkele concrete onderzoeken is de BVD tegen het einde van 1997 ook een algemene inventarisatie gestart van recente gevallen van contra-strategieën van criminele organisaties. De inventarisatie vindt plaats aan de hand van gesprekken met vertegenwoordigers van het Openbaar Ministerie, de politie, bijzondere opsporingsdiensten en andere materie-deskundigen, waar mogelijk aangevuld met dossieronderzoek. De uitkomsten van de inventarisatie dienen meer inzicht te verschaffen in contra-strategieën als fenomeen en de daarbij betrokken criminele organisaties. Daarnaast moet de inventarisatie licht werpen op de ernst en de omvang van de bedreiging van een ongestoord verloop van de normale rechtsgang.

Taskforce mensensmokkel

Op 24 oktober 1997 besloot het kabinet tot de oprichting van een taskforce voor het tegengaan van georganiseerde mensensmokkel onder leiding van het Openbaar Ministerie en de Immigratie- en Naturalisatiedienst. In het besluit worden bijdragen voorzien van het ministerie van Buitenlandse Zaken, het Korps Landelijke Politiediensten, de Koninklijke marechaussee, de politie en de BVD. Bij de formatie van de taskforce is nader bepaald dat de BVD met de andere participanten zitting zal nemen in het Afstemmingsoverleg Mensensmokkel (AOM), dat de uitwisseling en de uitwerking van informatie verzorgt.

De BVD zal zijn onderzoek naar georganiseerde vormen van mensensmokkel vooral concentreren op de activiteiten van de (internationale) georganiseerde criminaliteit, buitenlandse inlichtingendiensten en politiek of religieus extreme organisaties. Daarnaast zal de BVD zijn contacten intensiveren met buitenlandse zusterdiensten die ook actief zijn bij het tegengaan van mensensmokkel. Dit om informatie te verwerven die van belang kan zijn voor de taskforce als geheel of de daarin participerende organisaties.

Russische georganiseerde criminaliteit

Het uiteenvallen van de voormalige USSR en het verdwijnen van de daarmee verbonden gezagsstructuren is in Rusland (en in andere GOS-republieken) gepaard gegaan met een explosieve groei van de georganiseerde criminaliteit. Van de economische hervormingen, waarbij op grote schaal privatisering plaatsvond, blijken de oude communistische nomenklatura en de criminele organisaties te hebben geprofiteerd. Zij hebben hun posities geconsolideerd en waar mogelijk versterkt. Er is sprake van connecties tussen de politiek, het bedrijfsleven en de criminaliteit.

De economische problemen, die ook gepaard gaan met een toenemende destabilisering van de samenleving, bieden criminele organisaties een klimaat waarin zij hun activiteiten en invloed steeds verder kunnen uitbreiden. De (al tijdens het communistisch regime) bestaande cultuur van corruptie in de Russische samenleving en het tekort aan financiële middelen maken dat de organen die met misdaadbestrijding zijn belast grote problemen hebben om deze ontwikkeling het hoofd te bieden.

De expansie van de georganiseerde criminaliteit doet zich in toenemende mate ook in het buitenland gevoelen, omdat Russische criminele organisaties steeds vaker grensoverschrijdend opereren. Voor de BVD was dit in 1997 aanleiding een verkennend onderzoek te starten naar de Russische georganiseerde misdaad in Nederland. Dit onderzoek concentreert zich met name op de vermeende verwevenheid tussen de Russische overheid en de Russische georganiseerde misdaad, alsmede op mogelijke integriteitsaantasting van de Nederlandse samenleving.

Criminaliteit en etnische minderheden (Criem)

De participatie van de BVD in het project van de ministeries van Justitie en Binnenlandse Zaken, dat de relatie heeft onderzocht tussen criminaliteit en etnische minderheden, is in 1997 afgerond. In het kader van het project richtte de aandacht van de BVD zich vooral op de (mogelijke) kwetsbaarheid van (leden van) islamitische organisaties in Nederland voor internationale beïnvloeding en infiltraties door criminele organisaties en personen. De BVD heeft een bijdrage geleverd aan de eindrapportage van Criem, die inmiddels met de Tweede Kamer is besproken (zie ook paragraaf 2.1.3).

2.3 Terrorisme en ander politiek geweld

2.3.1 Radicale islamitische organisaties

Iran: Mujahedin-e Khalq

De Iraanse gewapende oppositiegroepering Mujahedin-e Khalq (MEK) is in oktober 1997 in de Verenigde Staten tot verboden organisatie verklaard wegens vermeende terroristische activiteiten. De MEK is daarop in de VS ondergronds gegaan. Als reactie op de gebeurtenissen in de VS, hebben ook in Nederland partijbijeenkomsten van de MEK plaatsgevonden.

Algerije: GIA en FIS

Mede verantwoordelijk voor de voortgaande terreur in Algerije is de extremistische Groupe Islamique Armé (GIA), die iedere vorm van dialoog met de Algerijnse machthebbers afwijst en zich niet gebonden acht aan het vredesinitiatief van het Front Islamique du Salut (FIS). Hoewel in Frankrijk en België menige GIA-cel werd ontmanteld, worden in Europa nog steeds actieve GIA-aanhangers -onder meer vanuit Londen- aangestuurd om hun bijdrage aan de strijd in Algerije te continueren. Ook in Nederland onderhouden Noord-Afrikaanse GIA-sympathisanten nauwe banden met geestverwanten in en buiten Nederland.

De staakt-het-vurenverklaring van het FIS heeft overigens tot onenigheid en afsplitsingen geleid binnen het FIS-leiderschap in Europa. De verklaarde tegenstanders koesteren sympathieën voor en onderhouden banden met de Algerijnse GIA.

Egypte: al-Jama'a al-Islamiyya

Ook in Egypte werd, in juli 1997, door zes in gevangenschap verkerende 'historische' leiders van de extremistische groepering al-Jama'a al-Islamiyya (AJAI) een staakt-het-vuren afgekondigd. Dit initiatief leidde tot afwijzende reacties van in het buitenland verblijvende leiders van de groepering, de zogenoemde Afghanistan-veteranen. Daarmee leken de eerste tekenen van een splitsing binnen de AJAI-gelederen zichtbaar te worden. De bloedige aanslag op (buitenlandse) toeristen in Luxor, in november 1997, werd desondanks in verklaringen van AJAI-leiders in Egypte en in het buitenland vrijwel unaniem veroordeeld.

Een in ons land verblijvende representant van AJAI verklaarde dat de aanslag een eigen initiatief was van de AJAI-broeders in Egypte en dat niemand van de leiders in het buitenland opdracht had gegeven tot de uitvoer ervan. De verklaring was mede bedoeld als reactie op de door de Egyptische president Mubarak geuite beschuldigingen aan het adres van landen als Groot-Brittannië, Afghanistan en ook Nederland, asiel en bewegingsvrijheid te bieden aan 'terroristen'.

2.3.2 *Revolutinaire Volksbevrijdingspartij-Front (DHKP-C, Devrimci Halk Kurtulus Partisi-Cephesi)*

Het afgelopen jaar is het relatief rustig geweest rondom de Turkse linkse groepering DHKP-C. De reeds enige jaren geconstateerde afname van politieke activiteiten zette zich verder door. Voornamelijk oorzaak daarvan is het uiteenvallen van de voormalige moederorganisatie Dev Sol in twee elkaar beconcurrerende vleugels waarvan in Nederland slechts één, de DHKP-C, vertegenwoordigd is. Er zijn aanwijzingen dat de DHKP-C in het kader van de fondsenwerving contacten onderhoudt in het Turkse criminele milieu.

Alhoewel de dreiging van geweldadige acties de afgelopen jaren sterk is afgenomen, blijft de BVD gelet op het onvoorspelbare karakter van de groepering alert op signalen die duiden op een wederopleving van deze organisatie.

2.3.3 *Koerdische Arbeiderspartij (PKK, Partiyê Karkerên Kurdistan)*

In het voorjaar van 1997 deden zich enkele incidenten voor die zorgden voor een snel oplopende spanning tussen de Turkse en Koerdische bevolkingsgroepen in ons land.

Voornaamste katalysator van deze spanningen vormde een drietal brandstichtingen in Den Haag in maart 1997. Twee brandaanslagen werden gepleegd door personen waarvan kon worden vastgesteld dat zij sympathiseerden met de PKK. De derde zaak, waarbij zes doden vielen, betrof een familievete. De aanslagen veroorzaakten in de weken erna veel onrust in de Turkse gemeenschap en slechts door ingrijpende bestuurlijke maatregelen kon worden voorkomen dat het tot een gewelddadig treffen kwam tussen Turken en Koerden.

De BVD heeft door het verstrekken van informatie een bijdrage kunnen leveren aan het beheersen van de tegenstellingen binnen de Turkse gemeenschap. Die informatie diende als ondersteuning, zowel bij de opheldering van de achtergronden rond de aanslagen, als bij het

preventief optreden van de bestuurlijke en justitiële autoriteiten in de periode daarna.

Evenals in 1996 heeft de PKK in West-Europa in 1997 veel aandacht gegeven aan diplomatieke en politieke activiteiten. Daarnaast waren er ook negatieve signalen betreffende het (dreigen met) gebruik van geweld jegens dissidenten en jegens onwillige contribuanten in de jaarlijkse financiële campagne. Ook dit jaar waren er onmiskenbare aanwijzingen dat de PKK profiteert van de opbrengst van handel in verdovende middelen. Tot dusverre ontbreken echter aanwijzingen dat de organisatie direct verantwoordelijk is voor handel en doorvoer van narcotica uit Turkije.

2.3.4 Turks extreem-nationalisme

De afgelopen jaren lieten zien dat de rechterzijde van het Turkse politieke spectrum, die extreem-nationalistisch van karakter is, zich hergroepeerde en meer naar buiten wenste te treden. De eerste indicaties daarvan waren de felle en massale reacties van nationalistisch ingestelde Turken ten tijde van de oprichting van het Koerdisch parlement in ballingschap in Den Haag (april 1995). Uit de gebeurtenissen die volgden op de brandaanslagen in Den Haag in maart 1997 bleek verder dat Turks extreem-nationalistische elementen op soms provocatieve wijze inspeelden op de onlustgevoelens binnen de Turkse gemeenschap. Daarmee dreigde de aanwezigheid van een extreem-nationalistische stroming binnen de Turkse gemeenschap uit te groeien tot een zelfstandige polariserende factor binnen deze gemeenschap. De, weliswaar niet openlijk beleden, doelstelling van onder andere de nationalistische Grijze Wolven staat haaks op het integratiebeleid van de Nederlandse overheid. Naar aanleiding van alle commotie rondom het verschijnen van het door twee journalisten geschreven boek 'Grijze Wolven. Een zoektocht naar Turks extreem rechts', heeft de minister van Binnenlandse Zaken benadrukt dat de BVD alert zal zijn op alle strevingen van politieke-extremistische aard die de rechtsorde en de cohesie van de samenleving kunnen bedreigen. Het is om bovenstaande redenen dat de BVD ook de komende jaren de ontwikkelingen binnen de Turkse extreem-nationalistische stroming nauwlettend blijft volgen.

2.3.5 Noord-Ierse terreurorganisaties

Na de hervatting van haar gewelddadige acties in 1996 legde de IRA in 1997 opnieuw de wapens neer. In september werd de IRA door Sinn

Fein vertegenwoordigd bij de onderhandelingen met de loyalistische tegenstanders over de toekomstige status van Noord-Ierland. Kleine splinterpartijen van zowel republikeinse als loyalistische origine trachtten eind 1997, begin 1998 door bloedige moordaanslagen de besprekingen te laten mislukken en zo een terugkeer van het geweld af te dwingen. Dat was aanleiding tot verscherpte beveiligingsmaatregelen. Ook in Nederland, dat in het verleden vaker heeft gediend als uitvalsbasis voor acties tegen Britse doelen in Duitsland, werden extra maatregelen getroffen.

2.3.6 Terrorismedreiging in de Europese Unie

Met betrekking tot de dreiging van terrorisme in de Europese Unie wordt kortheidshalve verwezen naar paragraaf 3.4.

2.3.7 Gewelddadig activisme

In het begin van 1997 kwam het tot een definitieve breuk binnen de gelederen van RaRa. Daardoor kwam het niet tot enige vorm van activiteit. Andere activisten maakten zich op om de Eurotop van 16 en 17 juni in Amsterdam te verstoren. De BVD heeft ruim van te voren een risico-analyse vervaardigd en doen uitgaan. Vervolgens is aan de lokale autoriteiten geadviseerd.

Acties van de kant van milieu-activisten waren in 1997 in hoofdzaak ludiek. Bij enkele gelegenheden werden vreedzame bezettings- en blokkade-acties uitgevoerd.

De eerder verwachte radicalisering binnen de milieubeweging heeft zich tot op heden niet doorgezet. De twee 'Earth Nights', de door het Earth Liberation Front (ELF) uitgeroepen actieweken, leverden enkele kleinschalige vernielingen op. Het ELF behoudt vanwege de politieke en ideologische onderbouwing van zijn acties de aandacht van de BVD.

2.4 Proliferatie van massavernietigingswapens en conventionele wapenhandel

De proliferatie van massavernietigingswapens en de illegale handel in conventionele wapens vormen een bedreiging van de internationale vrede en veiligheid en staan daarom hoog op de internationale politieke agenda. De BVD levert door onderzoek en informatieverstrekking een bijdrage aan wapenbeheersing. In dit kader wordt nauw samengewerkt met de MID.

2.4.1 Proliferatie van massavernietigingswapens

De BVD ondersteunt het Nederlands beleid gericht tegen de verdere verspreiding van massavernietigingswapens en hun overbrengingsmiddelen. De BVD-activiteiten omvatten het onderkennen van pogingen om in of via Nederland technologie, materiaal of kennis te bemachtigen ten behoeve van dergelijke wapenprogramma's. Daarnaast worden gegevens uitgewisseld met buitenlandse partners.

De BVD voorziet het ministerie van Buitenlandse Zaken van informatie over landen die streven naar het opbouwen van een nucleair, biologisch en/of chemisch wapenarsenaal met bijbehorende raketssystemen. Die kennis draagt mede bij tot de Nederlandse standpuntbepaling in internationaal overleg op het terrein van wapenbeheersing, of de opstelling van Nederland naar individuele landen. Aan het ministerie van Economische Zaken verstrekt de BVD niet alleen algemene, beleids-ondersteunende informatie, maar wordt ook advies uitgebracht met het oog op concrete besluitvorming over de afgifte van exportvergunningen. Daar waar de BVD stuit op vermoedelijke overtredingen van de exportwetgeving worden de justitiële instanties ingelicht. Ook worden daar waar nodig Nederlandse bedrijven en de wetenschappelijke wereld gealerteerd.

Het groeiende bewustzijn van de proliferatieproblematiek leidde tot verscherpte exportcontrole in de vorm van adequatere wetgeving, uitgebreidere lijsten van onder controle staande goederen en een versterking van het controle-apparaat. (Non-) proliferatie werd een van de voornaamste taakvelden voor veel inlichtingen- en veiligheidsdiensten.

Naar aanleiding van de Golfoorlog en hetgeen bekend werd over leveringen uit het Westen ten behoeve van de aanmaak van massavernietigingswapens in Irak, is de controle op de export van apparatuur en grondstoffen aanzienlijk aangescherpt. Tevens werd meer aandacht geschonken aan de overdracht van essentiële kennis voor de aanmaak van dergelijke wapens, de zogeheten immateriële technologie-overdracht.

De BVD richtte de aandacht in 1997 primair op de meest actieve landen die in Nederland goederen verwerven ten behoeve van programma's voor massavernietigingswapens, te weten Iran, Irak, Libië en Pakistan.

Daarbij verloor de BVD de in Nederland ontploide activiteiten van andere potentiële risicolanden in het Midden-Oosten, Noord-Afrika en Azië (waaronder India) overigens niet uit het oog.

Irak

Irak was dankzij de leveringen van apparatuur en grondstoffen uit de geïndustrialiseerde wereld in staat een omvangrijk productie-apparaat op te bouwen voor de aanmaak van onder meer chemische en biologische wapens.

De Iraakse massavernietigingswapens zijn voor het grootste deel vernietigd, dankzij het werk van UNSCOM, de speciale commissie van de VN die op de ontmanteling van de Iraakse programma voor massavernietigingswapens toeziet.

Helaas is UNSCOM door tegenwerking van Irak er tot dusver niet in geslaagd ook de laatste resten van dat programma op te ruimen. In de afgelopen twee jaar is daardoor de spanning tussen Irak en UNSCOM hoog opgelopen. Maar zelfs wanneer UNSCOM er in slaagt alle voorraden en productie-apparatuur op te sporen en te vernietigen, beschikt het Iraakse regime nog steeds over de kennis om opnieuw massavernietigingswapens te maken. De VN tracht dat te voorkomen door toezicht op relevante locaties in Irak en controle van de import in dat land. Beide zullen overigens ook na opheffing van de huidige sancties voortduren.

De ervaringen met betrekking tot Irak maken zichtbaar, dat de overdracht van kennis een bijzonder risico op proliferatierrein is. Veel van de kennis waarover Irak op het terrein van massavernietigingswapens beschikt, is afkomstig uit de geïndustrialiseerde wereld. In de jaren zeventig en tachtig studeerden veel Irakezen in met name Groot-Brittannië en de Verenigde Staten. Ook in de voormalige Sovjet-Unie werd veel kennis vergaard. Terwijl de levering van allerlei hardware aan banden is gelegd, zijn op het terrein van de immateriële technologie-overdracht ('intangible technology transfer') nog onvoldoende maatregelen getroffen. Het onderwerp is wel steeds vaker onderwerp van gesprek in allerlei internationale gremia, onder meer in EU-verband.

De BVD verricht nader onderzoek naar relevante kennisoverdracht vanuit Nederland naar de diverse risicolanden.

Iran

Iran gaat onverminderd verder met de op- en uitbouw van het potentieel van massavernietigingswapens. Daarnaast werkt Iran aan de ontwikkeling van ballistische raketten om deze wapens naar het doel te kunnen voeren. Ook in en via Nederland stelt Iran pogingen in het werk kennis en goederen voor deze wapenprogramma's te vergaren en naar verwachting zal Iran deze activiteiten voortzetten. De BVD zal daarom ook in 1998 zijn aandacht hierop gericht houden.

Libië

Alhoewel Libië internationaal wordt gerekend tot de meest actieve landen op proliferatierrein, lijken de activiteiten gericht op verkrijging van goederen in Nederland enigszins te zijn afgenomen. Desalniettemin blijft de BVD waakzaam voor een mogelijk hernieuwde intensivering van Libische verwervingsactiviteiten in Nederland.

Pakistan

Pakistan intensiveerde de ontwikkeling van ballistische raketsystemen, waarmee de bestaande nucleaire potentie extra kracht kan worden gegeven. Ook in Nederland probeerde Pakistan materiaal te bemachtigen voor het raketprogramma. Verwacht wordt dat Pakistan deze activiteiten zal continueren. De BVD blijft alert op Pakistaanse verwervingspogingen in Nederland.

Internationaal

Vanwege het internationale karakter van de proliferatieproblematiek zette de BVD zijn samenwerking met daarvoor in aanmerking komende zusterdiensten voort. Naast regulier contact met de traditionele samenwerkingspartners, had voor het eerst overleg over non-proliferatie plaats met specialisten van inlichtingen- en veiligheidsdiensten van Jordanië, Marokko, de Russische Federatie, Oekraïne en Turkije.

2.4.2 Ongewenste handel in conventionele wapens

De Nederlandse regering hanteert als uitgangspunt dat bij de uitvoer van conventionele wapens terughoudendheid moet worden betracht. Voorts wordt gestreefd naar grotere transparantie van internationale wapenstromen. Illegale wapenstromen, met name naar politiek ongewenste bestemmingen, krijgen eveneens de aandacht. De BVD ondersteunt de werkzaamheden van de verantwoordelijke ministeries van Economische Zaken en Buitenlandse Zaken door het verzamelen van

informatie over de betrokkenheid van Nederlandse handelaren en bedrijven bij ongewenste handel in conventionele wapens. Daarnaast onderzoekt de BVD de (mogelijke) Nederlandse betrokkenheid bij de wapenvoorziening aan politiek extremistische groeperingen.

Internationale samenwerking

Om de handel in conventionele wapens te beperken en transparant te maken, participeert Nederland in diverse internationale samenwerkingsverbanden. Een belangrijk forum is het 'Wassenaar Arrangement' (WA). Het WA kwam in december 1995 tot stand en vulde een leemte die was ontstaan door de opheffing in 1994 van internationale afspraken die nog uit de tijd van de Koude Oorlog stamden. Het WA heeft als doel destabiliserende accumulaties van conventionele wapens en dual use goederen te voorkomen en zo internationale veiligheid en stabiliteit te bevorderen. Het WA-overleg telt momenteel 33 deelnemende landen, waaronder de Verenigde Staten, de Russische Federatie, het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk.

Waar mogelijk voorziet de BVD de ministeries van Economische Zaken en Buitenlandse Zaken van informatie die van belang kan zijn voor de Nederlandse standpuntbepaling in WA-verband en bij ander internationaal overleg op dit terrein.

2.5 Spionage

Verschillende buitenlandse inlichtingendiensten zijn in Nederland actief en hun handelen verdraagt zich niet met Nederlandse belangen. In paragraaf 2.1.2 is aandacht besteed aan de bemoeienis van buitenlandse inlichtingendiensten met in Nederland verblijvende bevolkingsgroepen van buitenlandse afkomst. In deze paragraaf wordt ingegaan op de 'klassieke' spionage van de Russische inlichtingendiensten en op het verschijnsel economische spionage dat wereldwijd opgeld doet.

2.5.1 Russische inlichtingendiensten

De BVD richt zich evenals de MID -en waar nodig gezamenlijk- op het tegengaan van activiteiten van Russische inlichtingen- en veiligheidsdiensten in ons land die een risico vormen voor Nederlandse en bondgenootschappelijke belangen. Naast conflicterende zijn er echter ook gemeenschappelijke belangen met de Russische diensten,

bijvoorbeeld als het gaat om het tegengaan van internationale wapenhandel en internationaal georganiseerde criminaliteit. Op een aantal terreinen is een basis gelegd voor samenwerking (zie ook paragraaf 3.3.2).

De Russische inlichtingen- en veiligheidsdiensten staan voor het grootste deel onder gezag en controle van de president en vervullen deels overlappende taken. Van de diensten die belast zijn met het bewaken van de binnenlandse veiligheid is de Federale Veiligheidsdienst FSB de grootste. Naast contraspionage wordt vooral aandacht besteed aan de bestrijding van de georganiseerde misdaad en terrorisme. De FSB beschikt over ruime executieve bevoegdheden. De dienst neemt een offensieve houding aan tegenover de vertegenwoordigingen van westerse inlichtingendiensten en westerse gouvernementele en niet-gouvernementele organisaties in Rusland. Deze worden regelmatig beschuldigd van aantasting van Ruslands nationale belangen. In dit kader deed de FSB een oproep in de Russische media aan Russische agenten van buitenlandse inlichtingendiensten om zich te melden bij de FSB als dubbel-agent. De betrokkenen zouden als beloning hun financiële vergoedingen van buitenlandse diensten mogen behouden en niet worden vervolgd of strafvermindering krijgen.

Van de diensten met een buitenlandse inlichtingentaak manifesteren zich in het buitenland met name de buitenlandse inlichtingendienst SVR en de militaire inlichtingendienst, het GRU. De SVR speelt een belangrijke rol bij de beleidsvorming op het gebied van de buitenlandse politiek. De dienst heeft tot taak inlichtingen in te winnen op politiek, economisch en technisch-wetenschappelijk gebied. Het GRU heeft als primaire taak informatievergaring op militair terrein. Daarnaast richt deze dienst zich eveneens op het vergaren van politieke, technisch-wetenschappelijke en economische informatie.

2.5.2 Economische spionage

In de loop van 1997 begonnen in de Verenigde Staten de eerste economische spionage-processen. De aangeklaagden worden ervan verdacht gespioneerd te hebben ten behoeve van Taiwan.

Deze procedures zijn mogelijk geworden door de goedkeuring door het Amerikaanse Congres van de Economic Espionage Act eind 1996. In navolging van landen als de Verenigde Staten zagen ook kleinere landen aanleiding over te gaan tot bijstelling van wetgeving, alsmede

van het takenpakket van hun veiligheidsdienst teneinde beter het hoofd te kunnen bieden aan economische spionage.

Tegelijk kregen inlichtingendiensten de taak om ook in offensieve zin informatie te verzamelen, met het oog op de economische positie van het eigen land. Ook hier volgen kleinere landen meer en meer het voorbeeld van de grote. Zo verwacht de BVD bijvoorbeeld dat de valuta- en beurscrises in Azië tijdens de tweede helft van 1997 voor menige inlichtingendienst uit die regio aanleiding zullen zijn tot verhoogde activiteit op economisch terrein.

In de loop van het jaar sprak de BVD met enkele Nederlandse bedrijven, die bij hun optreden in het buitenland herhaaldelijk geconfronteerd worden met diefstal van beschermde informatie.

Ook in 1997 werd met het ministerie van Economische Zaken overleg gepleegd over de aandacht die de BVD aan dit onderwerp dient te besteden. Het overleg zal in 1998 worden voortgezet.

2.6 Integriteit van de openbare sector

Bij het waarborgen van de integriteit van de openbare sector heeft de BVD vooral een preventieve taak. De dienst geeft advies en ondersteuning aan overheidsinstanties die hun weerbaarheid tegen fraude, corruptie en dergelijke willen vergroten. Daarnaast beschikt de BVD over een meldpunt voor aantastingen van de integriteit. Naar aanleiding van zo'n melding kan de BVD een onderzoek instellen.

2.6.1 Integriteitsonderzoek

In 1997 werden bij tal van overheidsorganisaties projecten opgezet, die ten doel hebben de integriteit van de organisatie te bevorderen. In een belangrijk aantal gevallen werd daarbij gebruik gemaakt van de handleiding 'Een beetje integer kan niet' die in 1996 door de BVD werd gepubliceerd. De grote belangstelling voor de handleiding heeft ertoe geleid dat in 1997 de tweede en derde druk zijn uitgebracht. Op verzoek kan de BVD in beginsel de opzet en eventueel de uitvoering van het project begeleiden.

In 1997 is de BVD op deze wijze bij de volgende overheidsinstanties betrokken (geweest) bij dergelijke integriteitsonderzoeken:

het ministerie van Buitenlandse Zaken, de provincies Overijssel, Limburg en Drenthe, de gemeenten Hellevoetsluis, Spijkenisse, Rotterdam (dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid) en Amsterdam.

Het integriteitproject 'Correct of corrupt?' van de gemeente Amsterdam omvat risico-inventarisaties bij alle stadsdelen en diensten. Het project, dat ruim vijftig organisatie-onderdelen van de gemeente Amsterdam omvat, is gestart op 1 november 1997 en duurt twee jaar. De gemeente Amsterdam heeft voor de duur van het project een pool van intern geworven adviseurs samengesteld. Deze adviseurs zijn in 1997 door de BVD opgeleid in het hanteren van de onderzoeksmethodiek en zij ontvangen gedurende het project ondersteuning van BVD-medewerkers. De begeleiding door de BVD vindt derhalve plaats door tussenkomst van de (interne) projectadviseurs.

In 1997 heeft de BVD lezingen verzorgd over aspecten van het onderwerp integriteit. Dit gebeurde tijdens het integriteitscongres van de VNG in Ede, het Congres 'Lokaal Bestuur versus criminele beïnvloeding' op de Erasmus Universiteit in Rotterdam en de startconferenties van de integriteitsprojecten van de gemeenten Amsterdam en Rotterdam, en het ministerie van Buitenlandse Zaken.

Daarnaast is met het oog op integriteitspreventie deelgenomen aan de departementale werkgroep Integriteit van het ministerie van Binnenlandse Zaken, de interdepartementale werkgroep Antecedentenonderzoek, het interdepartementaal overleg Contactpersonen Integriteit en de interdepartementale werkgroep Vertrouwensfuncties Politie.

In 1998 zal de BVD ook bij de gemeente Rotterdam assistentie en begeleiding verlenen bij een gemeentebrede risico-inventarisatie in het kader van het project 'Integer handelen'. Deze activiteit sluit aan bij het begeleidingstraject dat reeds in 1997 is gestart bij de dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid van de gemeente Rotterdam.

2.6.2 Meldpunt voor integriteitsaantastingen

Het meldpunt voor integriteitsaantastingen bij de BVD ontving vierentwintig meldingen. Hiervan waren aan het eind van 1997 negen meldingen nog in onderzoek. Net als het voorgaande jaar hadden de meldingen voornamelijk betrekking op (vermoedelijke) integriteitsaantastingen bij semi- en rijksoverheid. Hierbij ging het

Figuur 1 Herkomst meldingen integriteit

Herkomst meldingen	1996	1997
Overheid	8	4
Politie	3	5
Burgerij	12	14
Bedrijfsleven	-	-
Anoniem	1	1
Anders	1	-
Totaal	25	24

veelal om fraude, corruptie, andere strafbare gedragingen en onoorbaar gedrag. Naar tien meldingen werd door de BVD geen nader onderzoek verricht omdat zij reeds in behandeling waren (geweest) bij een justitiële opsporingsdienst, het niet de openbare sector betrof of omdat de afhandeling behoorde tot de competentie van de leiding van de betreffende instantie. De overige vijf meldingen gaven voldoende aanleiding voor het instellen van een feitenonderzoek.

Uit bovenstaande tabel blijkt dat het totaal aantal meldingen vrijwel hetzelfde is gebleven. Het aantal meldingen door burgers is enigszins toegenomen, terwijl het aantal vanuit de overheid is gehalveerd. Dit laatste lijkt een gevolg van het feit dat steeds meer overheidsinstanties overgaan tot het zelf benoemen van meldpunten en vertrouwenspersonen.

2.7 Beveiligingsbevordering

De BVD heeft tot taak de beveiliging te bevorderen. In deze paragraaf wordt ingegaan op de verschillende sectoren waarop deze taak zich richt en op de veiligheidsonderzoeken die de BVD in dit kader uitvoert.

2.7.1 Informatiebeveiliging

De BVD heeft zowel in nationaal als in internationaal verband veel energie gestoken in de ontwikkelingen rond 'Trusted Third Parties' (TTP's), betrouwbare organisaties die cryptografische beveiligings-

diensten aanbieden. Met de opkomst van 'electronic commerce' (het handeldrijven via Internet) ontstaat een groeiende behoefte aan veilig berichtenverkeer. Cryptografie speelt hierbij een belangrijke rol, zowel als het gaat om de bescherming van de integriteit en de authenticiteit als om de bescherming van de vertrouwelijkheid van de gegevens. Het gebruik van cryptografie ter bescherming van de vertrouwelijkheid kan de nationale veiligheid schaden, indien de inlichtingen- en veiligheidsdiensten bij de uitvoering van hun taak geen toegang zouden kunnen krijgen tot versleutelde gegevens.

De inspanningen van de BVD zijn gericht op het vinden van een balans tussen de belangen van privacybescherming en geheimhouding van kwetsbare gegevens enerzijds en die van rechtshandhaving en nationale veiligheid anderzijds. TTP's kunnen hierop een antwoord zijn als betrouwbare organisaties die gebruikers diverse cryptografische diensten aanbieden, maar zo nodig, en op basis van een wettelijke last, moeten meewerken bij het decrypteren (ontsleutelen) van berichtenverkeer. Gezien het internationale karakter van 'electronic commerce' is internationale samenwerking en afstemming over het te voeren beleid meer en meer noodzakelijk.

De BVD adviseert over het beleid voor de beveiliging van informatie in twee interdepartementale commissies: het Informatiebeveiligingsberaad en het Bijzonder Informatiebeveiligingsberaad (in oprichting). Het Informatiebeveiligingsberaad richt zich op de algemene informatiebeveiliging. Het Bijzonder Informatiebeveiligingsberaad richt zich op de beveiliging van die informatie die van belang is voor de democratische en justitiële rechtsorde, dan wel voor de veiligheid of voor andere gewichtige belangen van de staat.

In 1997 heeft het Bijzondere Informatiebeveiligingsberaad een daadwerkelijke aanvang gemaakt met een beleidsmatige aanpak van de bijzondere informatiebeveiliging. De BVD heeft daaraan een bijdrage geleverd. In het Informatiebeveiligingsberaad vervult de BVD een brugfunctie tussen de twee gebieden van de informatiebeveiliging. De ontwikkelingen op deze twee gebieden moeten elkaar immers waar mogelijk versterken.

Naast voornoemde activiteiten die voornamelijk beleidsmatig van karakter zijn, werden beveiligingsadviezen verstrekt aan organisaties die over staatsgeheimen of anderszins kwetsbare informatie beschikken.

Tevens werd gestart met het ontwikkelen van een methodiek waarmee de effectiviteit van beveiligingsmaatregelen van een organisatie in de praktijk kan worden getoetst.

2.7.2 Vitale sectoren

De BVD participeert in het interdepartementale proces, dat wordt geleid door het Nationaal Coördinatiecentrum bij het ministerie van Binnenlandse Zaken, om te komen tot actualisering van de lijst van vitale ondernemingen en instellingen. Een conceptlijst nadert zijn voltooiing. Vooruitlopend hierop beraadt de BVD zich over de invulling van zijn beveiligingsbevorderende taak bij de bedrijven en instanties op de nieuwe lijst.

Het vitale karakter van de burgerluchtvaart komt onder meer tot uitdrukking in een aanzienlijk aantal vertrouwensfuncties, met als gevolg dat in die sector ook een aanzienlijk aantal veiligheidsonderzoeken moet worden ingesteld. Voor de uitvoering hiervan zijn in de loop van 1997 met de Koninklijke marechaussee nadere procedure-afspraken gemaakt.

In het kader van het projectprogramma Crisisbeheer van het ministerie van Economische Zaken vindt overleg plaats over het vitale karakter van de energieproductie- en distributiebedrijven. Inmiddels is een concrete aanzet gegeven voor een herijking van de aanpak van beveiligingsbevordering binnen deze sector.

2.7.3 Overheidsinstanties en (defensie-order) industrie

De BVD treedt op als National Security Authority (NSA) voor de NAVO en WEU. In dit kader zijn in 1997 NAVO- en WEU-inspecties uitgevoerd bij het ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer en bij het ministerie van Buitenlandse Zaken (inclusief de Nederlandse diplomatieke vertegenwoordigingen in Washington, Parijs, Wenen en bij de NAVO).

Indien gerubriceerde informatie (staatsgeheimen of NAVO- en WEU-gerubriceerde informatie) buiten de overheid moet worden gebracht, bijvoorbeeld in het kader van een defensie-opdracht, dan dienen waarborgen aanwezig te zijn dat die informatie op de juiste wijze wordt behandeld. De BVD adviseert, in geval van een defensie-opdracht in nauwe samenwerking met het bureau Industrieveiligheid van de MID, de betreffende bedrijven en instellingen over het treffen van de vereiste

beveiligingsmaatregelen. Voorts stelt de BVD naar de betrokken medewerkers in die bedrijven en instellingen veiligheidsonderzoeken in (zie paragraaf 2.7.5). In 1997 zijn, gedeeltelijk in samenwerking met de MID, inspecties uitgevoerd bij HSA Hengelo, Koninklijke Schelde Maritiem BV, TNO Preventie en Gezondheid, TNO Fysisch Elektronisch Laboratorium, TNO Prins Maurits laboratorium, TNO Defensie Onderzoek, TNO Technische Menskunde en de Distributie Autoriteit TNO.

In 1997 heeft de BVD in samenwerking met de MID voor circa 115 defensie-orderbedrijven drie voorlichtings- en informatiedagen georganiseerd over actuele ontwikkelingen op het gebied van internationale veiligheid en beveiligingsaangelegenheden.

Met het oog op een goede coördinatie van en informatie-uitwisseling over beveiligingsaangelegenheden woont de BVD de vergaderingen bij van de Contactkring van Beveiligingsambtenaren. Als NSA neemt de BVD, in samenwerking met de MID, deel aan de vergaderingen van het WEU Security Committee, NATO Security Committee en de Multi-national Industrial Security Working Group. Voorts vond op bilateraal niveau overleg plaats met de NSA's van Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en Italië.

2.7.4 Internationale instellingen

De BVD verstrekt beveiligingsadviezen aan in Nederland gevestigde internationale instellingen. In het afgelopen jaar werden adviezen verstrekt aan onder meer het Joegoslavië-tribunaal en aan de Organization for the Prohibition of Chemical Weapons (OPCW), beide gevestigd in Den Haag.

Bij het Joegoslavië-tribunaal waren de toegenomen risico's voor de veiligheid het gevolg van de komst naar Nederland van een groot aantal verdachten. Ook het gebruik van geweld bij sommige arrestaties verhoogde de risico's.

De risico's voor Nederland zijn niet alleen een gevolg van het feit dat Nederland gastheer is van het VN-tribunaal, maar ook van de aanwezigheid van Nederlandse militairen in Bosnië-Herzegovina. De beslissing van het Openbaar Ministerie om zelfstandig oorlogsmisdadigers uit voormalig Joegoslavië te vervolgen kan eveneens risicoverhogend werken. Deze opeenstapeling van factoren kan niet alleen gevolgen hebben voor de veiligheid van het VN-tribunaal,

maar mogelijk ook voor de veiligheid van Nederlandse vertegenwoordigers in binnen- en buitenland. In 1997 zijn diverse bedreigingen geuit tegen personen die direct of indirect bij het VN-tribunaal zijn betrokken. Daarbij is geen daadwerkelijk geweld gebruikt.

2.7.5 Overige beveiligingsaangelegenheden

Ten aanzien van Urenco Nederland BV vervullen zowel het ministerie van Economische Zaken (afdeling Economische Controledienst/ Nucleaire Beveiliging en Safeguards) als de BVD een beveiligingsbevorderende taak. Dit houdt verband met de aanwezigheid van staatsgeheimen bij dit bedrijf. In de loop van 1997 is overleg gestart teneinde te komen tot een betere afstemming van deze beveiligingszorg.

Voor de organisatorische en fysieke beveiliging van het innameproces van overtollige blanco paspoorten werden aanbevelingen gedaan aan het ministerie van Binnenlandse Zaken.

2.7.6 Veiligheidsonderzoeken

De BVD stelt veiligheidsonderzoeken in naar kandidaten voor vertrouwensfuncties bij de overheid en in het bedrijfsleven. Op 1 februari 1997 trad de Wet veiligheidsonderzoeken in werking. Een van de belangrijke wijzigingen als gevolg van de wet is de besluitvorming over het al dan niet aanstellen van een kandidaat-vertrouwensfunctionaris. De verantwoordelijkheid voor die besluitvorming ligt nu bij de minister van Binnenlandse Zaken, terwijl die voorheen bij de werkgever lag. Verder schrijft de nieuwe wet voor dat besluitvorming binnen acht weken na aanvraag van het onderzoek dient plaats te vinden.

Een overzicht van de aantallen vertrouwensfuncties en ingestelde veiligheidsonderzoeken in 1996 en 1997 is opgenomen in de tabel op de volgende pagina (figuur 2).

Op basis van de verrichte veiligheidsonderzoeken werd in de meeste gevallen een verklaring van geen bezwaar afgegeven. In 397 gevallen leidde de uitkomst van het veiligheidsonderzoek tot de beslissing een verklaring van geen bezwaar niet af te geven. De meeste weigeringen betroffen kandidaten voor een vertrouwensfunctie bij de Luchthaven Schiphol. Van de mogelijkheid, om hun persoonlijke visie te geven op een voornemen tot weigering van een verklaring van geen bezwaar, maakten 48 personen gebruik.

Figuur 2 Vertrouwensfuncties (v.f.) en veiligheidsonderzoeken (v.o.) in 1996 en 1997

	1996		1997	
	v.f.	v.o.	v.f.	v.o.
Rijksoverheid ^{1]}	4.032	852	4.672	899
Defensie-orderbedrijven	12.210	2.722	12.117	2.460
Vitale bedrijven ^{2]}	32.618	12.960	32.237	23.380
Diversen ^{3]}	-	975	-	945
Totaal	48.860	17.509	49.026	27.684

1] Exclusief het ministerie van Defensie en de krijgsmacht en de BVD.

2] Het aantal veiligheidsonderzoeken in 1997 is inclusief 22.515 veiligheidsonderzoeken ten behoeve van beveiligingsmaatregelen voor de burgerluchtvaart.

3] Internationale instellingen en zusterdiensten.

De stijging van het aantal vertrouwensfuncties met 640 bij de rijksoverheid wordt veroorzaakt door het aanwijzen van nieuwe vertrouwensfuncties bij de departementen en bij de Regionale Inlichtingendiensten, de Rijksrecherche, het Korps Landelijke Politiediensten, het Openbaar Ministerie en het Landelijk Recherche Team.

De stijging van het aantal ingestelde veiligheidsonderzoeken voor de burgerluchtvaart wordt verklaard door de noodzakelijke poolvorming ten behoeve van de tijdige beschikbaarheid van uitzendkrachten.

In zes gevallen is van de mogelijkheid gebruik gemaakt om ingevolge de Algemene wet bestuursrecht bezwaar te maken tegen de weigering om een verklaring van geen bezwaar af te geven. De minister van Binnenlandse Zaken verklaarde in overeenstemming met de minister van Justitie drie bezwaarschriften ongegrond. Twee bezwaarschriften werden niet-ontvankelijk verklaard. Deze besluiten waren conform het advies van de Hoorcommissie Veiligheidsonderzoeken. Eén in het verslagjaar ingediend bezwaarschrift is nog in behandeling.

Figuur 3 Resultaten veiligheidsonderzoeken 1997

	Aantal veiligheidsonderzoeken	Verklaring van geen bezwaar	Negatieve uitkomst	Gebruik hoor en wederhoor door kandidaat ^{2]}	Aantal bezwaarschriften ^{3]}	Aantal niet-geplaatst
A-functie ^{1]}	797	796	1	-	-	1
B-functie	25.857	25.464	396	48	6	393
C-functie	1.030	1.030	-	-	-	-
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----
Totaal	27.684	27.290	397	48	6	394

1] Er zijn drie categorieën vertrouwensfuncties: A, B en C. In deze vertrouwensfuncties kan de veiligheid van de staat zeer grote schade (A-functie), schade (B-functie) of nadeel (C-functie) berokkend worden. De diepgang van het veiligheidsonderzoek is gerelateerd aan de zwaarte van de vertrouwensfunctie.

2] Alvorens te besluiten tot het weigeren van een verklaring van geen bezwaar wordt een voorname tot weigering aan de kandidaat-vertrouwensfunctionaris voorgelegd. Vervolgens wordt een eventuele reactie meegewogen bij de definitieve besluitvorming.

3] De ingediende bezwaarschriften worden behandeld door de Hoorcommissie Veiligheids-onderzoeken.

Uitvoering nieuwe Wet veiligheidsonderzoeken

Voorafgaand aan de invoering van de Wet veiligheidsonderzoeken zijn maatregelen genomen om de uitvoering van de wet soepel te laten verlopen. Zo werd de personele bezetting door middel van interne re-allocatie uitgebreid en het werkproces aangepast. In de loop van 1997 bleken deze maatregelen niet voldoende voor een adequate aanpak. De onverwachte stijging van veiligheidsonderzoeken voor A-vertrouwensfunctionarissen, en het invoeren van de maximum-termijn van acht weken waarbinnen een besluit dient te worden genomen, leidden tot achterstand bij de afhandeling van de onderzoeks aanvragen.

Er is nog geen gebruik gemaakt van de in de Wet veiligheidsonderzoeken geboden mogelijkheid, om periodiek herhaalonderzoeken in te stellen naar zittende vertrouwensfunctionarissen. De hierboven geschetste problematiek ligt hieraan ten grondslag. Er is wel een aantal herhaalonderzoeken ingesteld op grond van gebleken relevante feiten en omstandigheden.

Uitbreiding van de personele capaciteit en verdergaande automatisering van het werkproces zullen gedurende het komende jaar voor de noodzakelijke verbetering moeten zorgen.

2.8 Overige aandachtsgebieden

2.8.1 *Suriname*

De vervolging van de in april 1997 tot Adviseur van Staat benoemde NDP-voorzitter Bouterse wegens 'betrokkenheid bij handel in drugs' en het daarmee samenhangende internationale verzoek tot aanhouding zorgden voor spanningen in de relatie tussen Suriname en Nederland.

De verhouding tussen Suriname en Nederland moet worden aangemerkt als een gewichtig politiek belang. De BVD besteedt aandacht aan de eventuele gevolgen die spanning in de relatie met zich mee zou kunnen brengen.

2.8.2 *Molukkers*

De vanaf 1995 gesignaleerde ontwikkeling, waarbij een gedeelte van de derde generatie Molukkers zich nadrukkelijker is gaan interesseren voor de wijze waarop het RMS-ideaal gerealiseerd zou moeten worden, heeft zich ook in het afgelopen jaar voortgezet. Vooral nog heeft dat echter niet of nauwelijks geleid tot ongeregelheden. De demonstraties van Molukkers tegen het Indonesische bewind kenden een rustig verloop. Ook op de voor aanhangers van een onafhankelijke republiek der Zuid-Molukken gedenkwaardige data bleef het in het afgelopen jaar over het algemeen rustig. Alleen op 25 april 1997, na afloop van de jaarlijkse manifestatie in de Haagse Houtrusthallen, richtten Molukse jongeren vernielingen aan in Scheveningen. Overigens blijkt dat de RMS-aanhangers onder de Molukkers in Nederland van mening zijn dat de strijd -in de breedste zin van het woord- voor de Molukse republiek op de Molukken zelf dient te worden gevoerd. De BVD blijft alert op ontwikkelingen die de Nederlandse veiligheidsbelangen zouden kunnen schaden.

De BVD werkt bij de uitvoering van zijn taak nauw samen met andere instanties die een rol spelen op het terrein van de nationale veiligheid, in Nederland zelf, in Koninkrijksverband en op het internationale vlak.

3.1 Samenwerking in Nederland

De samenwerkingsrelatie in Nederland betreft een aantal ministeries, met name die van Economische Zaken, Buitenlandse Zaken en Financiën. Daarnaast wordt nauw samengewerkt met de Militaire Inlichtingendienst (MID), de politie, het Openbaar Ministerie en bijzondere opsporingsinstanties.

3.1.1 *Ministerie van Economische Zaken*

Met de directie Handelspolitiek en Investeringsbeleid van het ministerie van Economische Zaken vindt overleg plaats over het tegengaan van de proliferatie van massavernietigingswapens. Op uitvoerend vlak vindt geregeld overleg plaats met de Economische Controledienst. Op strategisch niveau vindt overleg plaats over economische spionage (zie paragraaf 2.5.2).

3.1.2 *Ministerie van Buitenlandse Zaken*

De samenwerking met onderdelen van het ministerie van Buitenlandse Zaken is in 1997 onverminderd voortgezet. Evenals voorgaande jaren ging het daarbij om de veiligheidsaspecten van visumaangelegenheden en het toelatingsbeleid. Inzake het visumbeleid is gewerkt aan de vereenvoudiging van de procedure voor de beoordeling van aanvragen vanuit Rusland. Hierdoor kan de afgifte van visa door Nederland worden versneld. Ook aantasting van grondrechten, spionage, proliferatie en illegale wapenhandel hebben opnieuw de aandacht opgeëist.

Informatie afkomstig van Buitenlandse Zaken is in 1997 wederom een wezenlijk bestanddeel van analyses van de BVD geweest.

3.1.3 De Grote Evaluatiedriehoek en de Technische Evaluatie Commissie (TEC)

De BVD is vertegenwoordigd in de Grote Evaluatiedriehoek en de Technische Evaluatiecommissie, interdepartementale adviesorganen voor bewakings- en beveiligingsaangelegenheden. Naast de BVD zijn in deze organen de ministeries van Justitie, Binnenlandse Zaken en Defensie vertegenwoordigd. Het ministerie van Buitenlandse Zaken vervult een permanent adviseurschap in de Grote Evaluatiedriehoek. Ten behoeve van de Technische Evaluatie Commissie (TEC) maakt de BVD dreigingsanalyses. Gebaseerd op de bevindingen van de TEC stelt de Grote Evaluatiedriehoek bewakings- en beveiligingsadviezen op namens de ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken. De adviezen hebben betrekking op de beveiliging en/of bewaking van personen, objecten en gebeurtenissen waarvoor de rijksoverheid een bijzondere verantwoording draagt, zoals grote manifestaties en demonstraties.

In het eerste half jaar van 1997 zijn vele analyses gemaakt in het kader van het Nederlandse voorzitterschap van de Europese Unie. Daarnaast werden frequent analyses gemaakt in verband met de komst van verdachten en getuigen naar het Joegoslavië-tribunaal dat in Den Haag is gevestigd. Ook hebben incidenten elders in de wereld niet zelden tot gevolg dat een analyse dient te worden gemaakt van mogelijke gevolgen voor in Nederland gevestigde vertegenwoordigingen van landen die bij incidenten zijn betrokken.

3.1.4 Militaire Inlichtingendienst

De Binnenlandse Veiligheidsdienst en de Militaire Inlichtingendienst werken op tal van terreinen nauw samen. Zo vindt regelmatig afstemmingsoverleg plaats waar het gaat om de taakuitvoering van de twee diensten in algemene zin. Ook is er nauw contact met het oog op de voorbereiding van de nieuwe Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten en de uitvoering van de Wet veiligheidsonderzoeken. De samenwerking op het gebied van de contraspionage, de proliferatie van massavernietigingswapens en de handel in conventionele wapens is verder geïntensiveerd. De Nederlandse militaire aanwezigheid in voormalig Joegoslavië en op de Nederlandse Antillen en Aruba noopt eveneens tot een goede informatie-uitwisseling.

In het kader van de samenwerking tussen de BVD en MID op het terrein van industrieveiligheid is de plaatsing van de contactfunctionaris bij het bureau Industrieveiligheid van de MID gecontinueerd. Ook de werkzaamheden met betrekking tot de zogenaamde bezoekaanvragen voor de Nederlandse industrie in het bij de BVD gesitueerde Netherlands Industrial Visit Control Office (NIVCO) is voortgezet. De samenwerking op dit terrein is in 1997 geïntensiveerd door het gezamenlijk plannen en uitvoeren van bezoeken aan defensie-orderbedrijven.

3.1.5 Politie

Het project Hermandad, dat ten doel had de relatie tussen BVD en politie te verbeteren, is in 1997 afgerond. In de afgelopen vijf jaar is dankzij intensieve samenwerking met de politie een goede werkverhouding gerealiseerd tussen de BVD en de Regionale Inlichtingendiensten (RID'en).

Ook op tactisch en strategisch niveau zijn de relaties met de politie verder aangehaald. Op tactisch niveau spreken leidinggevenden van politie en BVD met elkaar over raakvlakken en de daarbij gewenste samenwerking. Bovendien organiseert de BVD met regelmaat stage-activiteiten voor deze doelgroep. Op strategisch niveau vinden contacten plaats tussen de dienstleiding van de BVD en korpsleidingen. Daarnaast zijn met vrijwel alle regionale korpsen en het Korps Landelijke Politiediensten (KLPD) samenwerkingsprotocollen afgesloten.

In het afgelopen jaar is op specifieke terreinen nauw samengewerkt met de CRI, in het bijzonder met de Dienst Bijzondere Recherche Zaken. Regelmatig heeft afstemmingsoverleg plaatsgevonden op uitvoerend niveau, onder andere over het onderwerp terrorisme.

Verder is veel aandacht besteed aan informatie-uitwisseling tussen de politie en de BVD. Een werkgroep onder leiding van de Landelijk Officier van Justitie (LOvJ) voor de bestrijding van terroristische misdrijven, tevens landelijk coördinator voor het voorkomen en opsporen van andere misdrijven waarop de BVD in zijn taakuitvoering stuit, heeft aanbevelingen gedaan aan het hoofd van de BVD tot verdere verbetering in de informatie-uitwisseling. Dit betekent niet alleen waar nodig het bevorderen van informatie-uitwisseling, maar ook de zorg dat dit verantwoord gebeurt, met inachtneming van ieders verantwoordelijkheden en bevoegdheden. Onder het motto vasthouden wat goed is en uitbouwen wat beter kan, zal de BVD voortgaan op de ingeslagen weg.

3.1.6 Openbaar Ministerie

Wanneer daartoe aanleiding bestaat, overlegt het hoofd van de BVD met het College van Procureurs-Generaal. Overeengekomen is dat, in de uitvoering van het dagelijkse werk, BVD-leidinggevenden overleggen met de LOvJ. In de komende tijd verdient de relatie met het Openbaar Ministerie meer aandacht. In het kader van wederzijdse informatie-uitwisseling zal het OM nadrukkelijker een rol vervullen. Gezamenlijke initiatieven van BVD en OM dienen deze informatie-uitwisseling waar nodig verder te bevorderen.

3.1.7 Koninklijke marechaussee, Douane, FIOD en Rijksrecherche

Op tal van terreinen is ook in het afgelopen jaar samengewerkt met de Koninklijke marechaussee. Vier maal is een beleidsoverleg gehouden, waarin diverse samenwerkingsaangelegenheden aan de orde zijn geweest. In het komende jaar gaan BVD en Koninklijke marechaussee op de ingeslagen weg verder.

Met de Rijksrecherche zijn werkafspraken in voorbereiding die in 1998 van kracht zullen worden. De afspraken hebben betrekking op afstemming, consultatie en informatie-uitwisseling. Een toename van raakvlakken tussen BVD en Rijksrecherche maakt het vastleggen van dergelijke werkafspraken nodig.

Op basis van samenwerkingsprotocollen vindt met de FIOD en de Douane op ad hoc basis overleg plaats over onderwerpen die van gemeenschappelijk belang zijn. Het ligt in het voornemen de contacten verder te structureren en te verdiepen. Vanuit de betrokken organisaties worden hiertoe reeds initiatieven genomen.

3.2 Samenwerking binnen het Koninkrijk

In 1997 is de samenwerking tussen de BVD en de Veiligheidsdienst van de Nederlandse Antillen (VNA) en de Veiligheidsdienst van Aruba (VDA) voortgezet. Deze samenwerking kreeg vorm in de uitwisseling van informatie, het vervaardigen van een BVD-VNA-rapportage en het waar mogelijk wederzijds verlenen van bijstand. Voorts bood de BVD de mogelijkheid van stages en/of opleidingen voor personeel van VDA en VNA.

Eind 1997 heeft overleg plaatsgevonden tussen BVD, VNA en VDA, waarbij de mogelijkheden zijn besproken om de bestaande samen-

werking verder te intensiveren en te optimaliseren. Daarnaast is afgesproken voortaan ieder half jaar een tripartite overleg te houden.

3.3 Internationale samenwerking

Gezien het grensoverschrijdende karakter van veiligheidsproblemen op diverse terreinen, is een goede internationale samenwerking tussen inlichtingen- en veiligheidsdiensten van essentieel belang. De BVD hecht daarom grote waarde aan het ontwikkelen en onderhouden van relaties met zusterdiensten in het buitenland, zowel op bilateraal niveau als in grotere samenwerkingsverbanden. De BVD-liaisons in het buitenland hebben daarbij een belangrijke schakelfunctie.

Vanuit Washington wordt een uitgebreid relatienetwerk in Noord-Amerika onderhouden. Bij diverse bezoeken van BVD-delegaties aan de Verenigde Staten en Canada kon hiervan gebruik worden gemaakt.

De in Ankara geplaatste BVD-liaison kon in het afgelopen jaar het relatienetwerk van de BVD uitbreiden met de zusterdiensten in Oman en Bahrein. De samenwerking met de Jordaanse dienst GID werd geïntensiveerd.

Azië werd in 1997 getroffen door een ernstige economische crisis, hetgeen in verscheidene landen leidde tot politieke instabiliteit en sociale onrust. Alles wijst erop dat deze regionale crisis in 1998 zal voortduren. De BVD-liaison in Singapore kon in 1997 zijn relatienetwerk consolideren en verder uitbouwen, waarmee hij de BVD een goed zicht op de situatie in de regio kon verschaffen.

3.3.1 West-Europese inlichtingen- en veiligheidsdiensten

De BVD maakt deel uit van het samenwerkingsverband van hoofden van 17 West-Europese inlichtingen- en veiligheidsdiensten, de zogenaamde Club de Berne. Dit richtte zich in 1997 op onderwerpen van gemeenschappelijk belang, zoals activiteiten van buitenlandse inlichtingendiensten en radicaal islamitisch fundamentalisme.

3.3.2 Oost-Europese inlichtingen- en veiligheidsdiensten

De contacten van de BVD met de inlichtingen- en veiligheidsdiensten van Rusland werden in 1997 zowel formeel als inhoudelijk verder

uitgebouwd. De inlichtingendienst (SVR) plaatste een liaison in Nederland, terwijl een (reizende) BVD-liaison regelmatig bezoeken aan Moskou bracht. De relatie met de veiligheidsdienst (FSB) bevindt zich nog in een verkennende fase.

Een BVD-delegatie bezocht Moskou in januari, waarbij met zowel de inlichtingendienst als met de veiligheidsdienst werd gesproken. In november ontving de BVD een delegatie van SVR-specialisten op het gebied van georganiseerde misdaad en proliferatie van massavernietigingswapens. In 1998 zal een soortgelijke BVD-delegatie Moskou bezoeken. Het overleg op deze terreinen betekent een verdieping van de feitelijke samenwerking.

Ook de banden met de veiligheidsdienst van de Oekraïne SBU werden verstevigd. Tijdens bezoeken van het waarnemend hoofd van de BVD aan Kiev en van het hoofd van de SBU aan de BVD werden afspraken gemaakt voor delegatie-uitwisselingen. Het hoofd van de BVD heeft een uitnodiging aanvaard om in de loop van 1998 een bezoek aan de Oekraïne te brengen.

3.3.3 Midden-Europese inlichtingen- en veiligheidsdiensten

Tijdens de jaarlijkse bijeenkomst van de zogenaamde Midden-Europa Conferentie (MEC), een samenwerkingsverband van diensthoofden uit enkele Midden- en West-Europese landen, werd besloten tot het organiseren van enkele themabijeenkomsten voor ter zake deskundigen van de deelnemende diensten. In oktober vond een bespreking plaats over de problematiek van de interceptie van telecommunicatie. Een tweede bijeenkomst in november was gewijd aan de ontwikkelingen in het voormalig Joegoslavië en Albanië en de effecten daarvan op de veiligheidssituatie in Europa. Als internationaal forum, dat een waardevolle bijdrage kan leveren aan de veiligheid in Europa, neemt de MEC door deze bijeenkomsten aan belang toe.

In het afgelopen jaar werd voor het eerst contact gelegd met de inlichtingen- en veiligheidsdiensten in Roemenië. Dit contact heeft inmiddels geleid tot de stationering van een liaison van de Roemeense inlichtingendienst SIE in Den Haag.

In maart werd contact gelegd met de Estlandse zusterdiensten. Hiermee is de relatie met alle inlichtingen- en veiligheidsdiensten in het Balticum

een feit geworden en kan een aanvullend beeld worden verkregen over onder meer het fenomeen georganiseerde misdaad in de Baltische regio.

Ten behoeve van de beveiliging van het Joegoslavië-tribunaal zijn de eerste stappen gezet op weg naar een mogelijke samenwerking met de Bosnische veiligheidsdienst AID.

Met betrekking tot in de voorbereiding zijnde integratie in de NAVO en de EU is aan enkele MEC-partners bijzondere ondersteuning gegeven bij ontwikkelingen op het terrein van de democratische inbedding van inlichtingen- en veiligheidsdiensten en op het terrein van beveiliging van confidentiële gegevens.

3.3.4 Noord-Afrika/Midden-Oosten

Op uitnodiging van het hoofd van de Jordaanse inlichtingendienst GID bracht het plaatsvervangend hoofd van de BVD in maart een bezoek aan Jordanië. Gesproken werd onder andere over het vredesproces in het Midden-Oosten en de situatie in Syrië en Irak. Het hoofd van de Jordaanse dienst werd uitgenodigd voor een tegenbezoek aan de BVD en tevens werd afgesproken delegaties uit te wisselen. In oktober bezocht een eerste delegatie uit Jordanië de BVD. Bij die gelegenheid werd van gedachten gewisseld over terrorisme geïnspireerd vanuit het Midden-Oosten en in het bijzonder over de activiteiten van radicaal islamitisch fundamentalistische groeperingen. Het contact met de GID zal gecontinueerd worden.

3.3.5 NAVO en WEU

De voorziene uitbreiding van de NAVO met drie nieuwe leden heeft geleid tot een eerste overleg met de tot die landen behorende veiligheidsdiensten, teneinde de uiteindelijke toetreding tot reguliere bijeenkomsten van het NATO Special Committee voor te bereiden. Aandacht is ook besteed aan de invulling van de bijzondere relatie die de NAVO met Rusland is aangegaan. Ook met de andere landen van de Euro-Atlantic Partnership Council (EACP) zal overleg in meer gestructureerde vorm gaan plaatsvinden.

3.4 Europese Unie

De eerste helft van 1997 stond in het teken van het Nederlands voorzitterschap van de Europese Unie. Voor de BVD betekende dit een extra inspanning in de EU-werkgroepen Terrorisme. Naast terrorismebestrijding zelf waren de onderwerpen racisme/xenofobie en cryptografie van belang. In de tweede helft van 1997 werd ook nog enige extra inspanning geleverd in troika-verband ter ondersteuning van het Luxemburgs voorzitterschap.

Halfjaarlijks maakt de werkgroep Terrorisme, die onderdeel is van de samenwerking in Unie-verband op het terrein van Binnenlandse Zaken en Justitie (JBZ-pijler) een terrorisme-dreigingsdocument. De twee overzichten die vorig jaar zijn opgemaakt, geven aan dat van het separatisme in Europa nog steeds de grootste terroristische dreiging uitgaat. Groepen als de IRA, de ETA en het FNLC op Corsica namen de meeste terroristische aanslagen in Europa voor hun rekening. Van de groepen, die uit landen buiten de Europese Unie stammen, ging de meeste dreiging uit van de Turkse DHKP-C (voormalig Dev Sol), de Koerdische PKK en islamitisch fundamentalistische groepen als de Algerijnse GIA en de Egyptische al-Jama'a al-Islamiyyah.

Met betrekking tot de bestrijding van terroristische groepen werd onder meer aandacht besteed aan de manier waarop deze groepen zich financieren en aan de manier waarop zij gebruik maken van moderne informatietechnologie.

Tijdens het Nederlands voorzitterschap van de Europese Unie werd de samenwerking tussen de werkgroep Terrorisme in de JBZ-pijler en die in de pijler voor het gemeenschappelijk buitenlands- en veiligheidsbeleid (GBVB-pijler) aangehaald. Hierdoor konden vanuit twee invalshoeken maatregelen genomen worden tegen Iran naar aanleiding van de zogenaamde Mykonos-proces (betrokkenheid van de Iraanse overheid bij een moordaanslag op Koerden in Berlijn). Ook werden dialogen over terrorismebestrijding met andere landen als de Verenigde Staten en de met de EU geassocieerde landen door beide werkgroepen gezamenlijk gevoerd.

Voor de inmiddels afgeronde onderhandelingen over een nieuw VN-verdrag over terroristische bomaanslagen (UN-terrorist bombings convention) werd materiaal geleverd door beide werkgroepen.

HOOFDSTUK 4

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de informatiever schaffing door de BVD en op de behandeling van klachten.

4.1 Verzoeken in het kader van de Wet openbaarheid van bestuur

Jurisprudentie

Op 1 augustus 1997 gaf de hoogste Nederlandse bestuursrechter, de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, een positief oordeel over het beleid bij het geven van inzage in BVD-dossiers, het zogenoemde contextenbeleid. Met alle onderdelen daarvan werd onverkort ingestemd. Dit beleid houdt in dat geen antwoord wordt gegeven op de algemene en ongeclausuleerde vraag of iemand een dossier bij de BVD heeft en of hij/zij dat mag inzien. Alleen als het verzoek om informatie betrekking heeft op gegevens die zijn vastgelegd in relatie tot een maatschappelijke context die met het oog op de taakuitvoering van de BVD niet langer actueel is, kunnen die gegevens mogelijk openbaar worden gemaakt. Daarom worden verzoekers in de gelegenheid gesteld aan te geven in welke context zij denken in de aandacht van de BVD te zijn gekomen, of hun verzoek tenminste te beperken tot niet-actuele informatie.

Verschuiving in aanpak werklast

De werklast die samenhangt met de te behandelen zaken in het kader van de Wet openbaarheid van bestuur (Wob) was opnieuw hoog. Naast een gemiddelde werkvoorraad van ruim zestig verzoeken om inzage moest een groot aantal bezwaarschriften in behandeling worden genomen. Alleen al van de Vereniging Voorkom Vernietiging (VVK) en de vereniging Steunpunt inzage PID Nijmegen (SIP) werden er zo'n tweehonderd ontvangen. Geconstateerd is dat tegen vrijwel alle

beschikkingen, die naar aanleiding van de verzoeken van de leden van de genoemde verenigingen zijn afgegeven, bezwaar wordt gemaakt en vervolgens beroep wordt ingesteld. Aan het einde van het verslagjaar waren ruim veertig beroepen ingediend bij de bestuurskamers van de diverse Arrondissementsrechtbanken. Daarnaast was er een viertal hoger beroepszaken aanhangig bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. Verwacht mag worden dat dit aantal in 1998 zal toenemen. Het gebruiken van de bezwaar- en beroepsmogelijkheden legt een zware claim op de juridische capaciteit van de BVD.

Termijnoverschrijding

Een en andermaal is geconstateerd dat het niet mogelijk is verzoeken om inzage binnen de in de Wob gestelde termijn af te doen. Niet alleen het grote aantal verzoeken, bezwaren en beroepszaken is daar debet aan, ook de complexiteit van de behandeling speelt een belangrijke rol. De wijze van behandeling van inzageverzoeken en de moeite die wordt gedaan om toch zoveel als mogelijk is tegemoet te komen aan de wensen van de desbetreffende verzoekers, is meer specifiek beschreven in het BVD-jaarverslag 1996.

Ondanks het feit dat in de meeste gevallen niet aan termijnoverschrijding valt te ontkomen, wordt aan een vlotte afhandeling veel zorg en aandacht besteed. Een verdergaande inzet van mensen en middelen zou echter niet in verhouding staan tot de benodigde capaciteit ten behoeve van de taakuitvoering op basis van de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Overigens mag in vrijwel alle gevallen op begrip van de zijde van verzoekers worden gerekend; verzoekers/bezwaarden worden tijdig geïnformeerd waardoor klachten kunnen worden voorkomen. In de nieuwe Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten is een beslistermijn opgenomen die meer is toegesneden op de complexiteit van de hier bedoelde verzoeken en de daarvoor benodigde behandelingsduur.

4.2 Klachten

De Nationale ombudsman bracht in 1997 vijf rapporten uit die betrekking hadden op klachten over de BVD. Drie van deze klachten waren in 1996 ingediend. De rapporten 97/081 en 97/499 hebben beide betrekking op klachten over vermeend onterecht ingestelde onderzoeken

door de BVD. In beide gevallen komt de Nationale ombudsman tot de conclusie dat de klachten ongegrond zijn. Dit is anders in rapport 97/89 waarin de Nationale ombudsman een klacht over het uitblijven van een antwoord op een verzoek om inzage van een dossier en een schriftelijk rappel gegrond verklaart. Ook in rapport 97/342 komt de ombudsman tot de conclusie dat een klacht over het uitblijven van een reactie op een brief gegrond is. Deze klacht heeft ook betrekking op het door de BVD aanleggen van een dossier over klager. Dit onderdeel van de klacht is volgens de ombudsman evenwel ongegrond. Rapport 97/155 betreft een klacht over de bejegening van klager door medewerkers van de BVD toen hij werd benaderd voor een gesprek. De Nationale ombudsman komt tot de conclusie dat de klacht ongegrond is, behoudens voor wat betreft het door de BVD'ers te laat verschijnen op een afspraak voor een gesprek met klager. Op dat punt is de klacht gegrond. Het onderzoek dat uitmondde in dit rapport heeft ook betrekking op een gedraging van de Immigratie- en Naturalisatiedienst van het ministerie van Justitie (IND). Klager had namelijk ook geklaagd over het door de IND aan de BVD verstrekken van gegevens over diens asiolverzoek, zonder daartoe eerst diens toestemming te vragen. De Nationale ombudsman oordeelt deze gedraging evenwel behoorlijk.

Naast de hiervoor genoemde klachten ontving de ombudsman in het verslagjaar nog een klacht. Het naar aanleiding daarvan ingestelde onderzoek werd door de ombudsman beëindigd, omdat de BVD naar het oordeel van de Nationale ombudsman terecht niet inhoudelijk had gereageerd op een brief die over hetzelfde onderwerp handelde waarover al eerder uitvoerig was gecorrespondeerd.

Bij het hoofd van de BVD en de minister van Binnenlandse Zaken werden in 1997 zeven klachten ingediend. Drie daarvan zijn nog in behandeling. De andere vier klachten bleken na onderzoek niet gegrond te zijn.

HOOFDSTUK 5

In dit hoofdstuk komen de onderwerpen personeel, organisatie-ontwikkeling, informatievoorziening en financieel kader aan de orde.

5.1 Personeel

Op 31 december 1997 waren 559 medewerkers in dienst, te weten 164 vrouwen en 395 mannen. De instroom in 1997 bedroeg 39 medewerkers. Daartegenover stond een uitstroom van 32 medewerkers.

Evenals voorgaande jaren is en blijft personeelsontwikkeling, met daarin een belangrijke plaats voor mobiliteit, een speerpunt van personeelsbeleid voor de BVD. Intern is mobiliteit een permanent aandachtspunt bij functioneringsgesprekken en bij het opmaken van loopbaanadviezen. Extern is verder gewerkt aan het opbouwen van een mobiliteitsnetwerk met organisaties die door de aard van hun werkzaamheden in redelijke mate aansluiten bij de kennis en ervaring van BVD-medewerkers. Dit heeft ertoe geleid dat een aantal medewerkers op basis van interim-functievervulling (IF) bij andere organisaties tewerk is gesteld. Aldaar kan ervaring worden opgedaan die de 'employability' van de medewerkers vergroot.

Het ARBO-beleid stond in het teken van de uitvoering van de in 1996 gehouden risico-inventarisatie en -evaluatie. Op het gebied van veiligheid, gezondheid en welzijn van medewerkers zijn verschillende activiteiten ondernomen. Deze bestonden uit aanpassingen van werkomgeving, voorlichtingen en instructies. Tevens is een ARBO-jaarverslag en een -jaarplan uitgebracht.

De evaluatie van de invoering van de 36-urige werkweek over het eerste halfjaar heeft niet geleid tot extra aandachtspunten of aanpassingen. Over het algemeen werd wel een stijging van de werkdruk ervaren en ook de individuele bereikbaarheid is, zoals ook elders binnen het departement, iets teruggelopen. Met een strakke planning van het bedrijfsproces en de bezettingsgraad zal dit naar verwachting geen verdere problemen opleveren.

In 1997 is, net als in 1996, onverminderd aandacht gegeven aan verzuimbegeleiding. Ondanks het feit dat het verzuimpercentage van de BVD erg laag blijft -in 1997 ruim een procentpunt lager dan in 1996- ten opzichte van het gemiddelde bij de rijksoverheid, is de preventieve en curatieve aandacht niet verslapt. Het periodieke overleg tussen het management, de bedrijfsarts en de afdeling personeelszaken (sociaal medisch team) blijkt in dit opzicht een goed en effectief instrument voor zowel organisatie als medewerkers.

Ter voorbereiding op de uitvoering van een aantal dienstbrede organisatieveranderingen en ontwikkelingen is bezien in hoeverre het instrument vorming en opleiding een nog effectievere bijdrage aan dit proces zou kunnen leveren.

Voorts zal er meer en gericht aandacht worden besteed aan de inwerkperiode van nieuwe medewerkers. Automatisering blijft een gebied waar nieuwe ontwikkelingen zich in een hoog tempo voltrekken en dus ook een relatief grote opleidingsinspanning vergen.

5.2 Organisatie-ontwikkeling

Het voornemen tot een reorganisatie van de BVD werd nader uitgewerkt. Besloten is tot een hergroepering van taken en een gewijzigde organisatiestructuur. De reorganisatie-inspanningen hebben voorts betrekking op het stroomlijnen van een aantal werkprocessen, het verbeteren van de geheugenfunctie, het invoeren van integraal management en de toekomstige inbedding van de inlichtingentaak. De nieuwe organisatie zal naar verwachting begin 1999 zijn beslag krijgen.

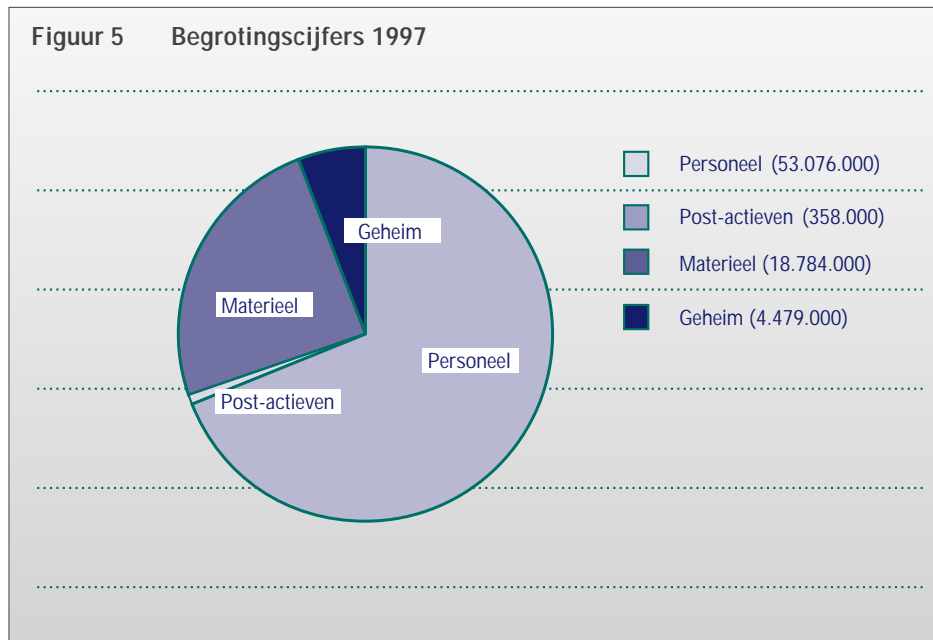
5.3 Informatievoorziening

In 1997 is goede voortgang gemaakt met de bouw en de invoering van het nieuwe documentair-informatiesysteem. Een groot aantal medewerkers kan inmiddels ter ondersteuning van hun dagelijkse werk gebruik maken van dit documentatiesysteem in combinatie met workflowmanagement. Het systeem is ook geschikt gemaakt voor het werkproces dat voortvloeit uit de Wet veiligheidsonderzoeken; begin januari 1998 is het in productie genomen.

Ook de BVD kent in de geautomatiseerde systemen een millennium-probleem. In 1997 zijn alle objecten geïnventariseerd en aan een risicoanalyse onderworpen. Testfaciliteiten zijn inmiddels geïnstalleerd. De BVD kiest ervoor om minimaal te investeren in het millenniumproof maken van bestaande applicaties; zoveel mogelijk zullen nieuwe versies of produkten worden aangeschaft. Daarmee wordt tegelijk een noodzakelijke vernieuwing van verouderde systemen gerealiseerd.

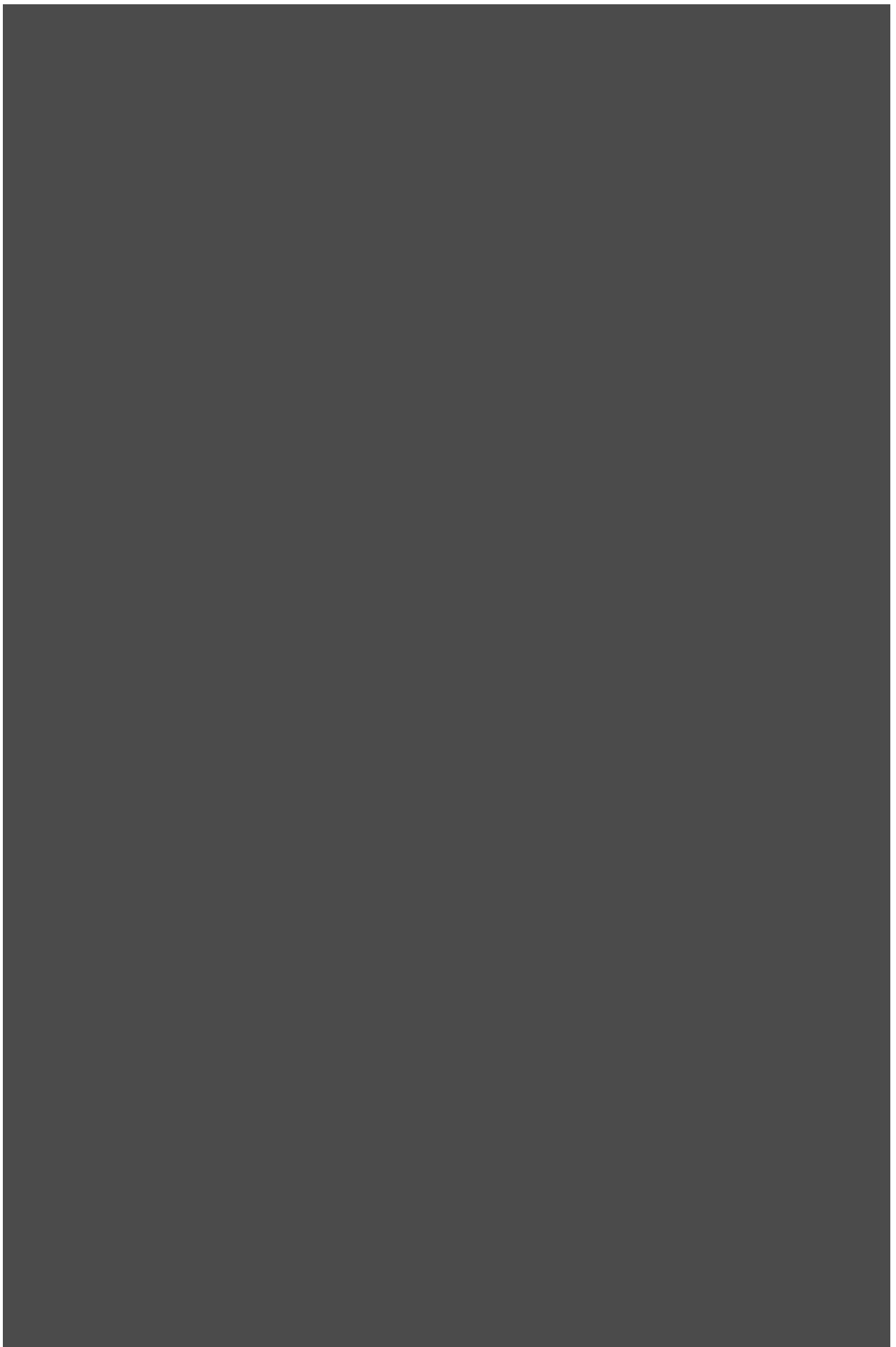
Op het gebied van de beveiligde communicatie is goede voortgang gemaakt met de uitbreiding van het zogenaamde Riddle-netwerk. Thans is met dertien Regionale Inlichtingendiensten veilige informatie-uitwisseling mogelijk. In de eerste helft van 1998 volgen de overige diensten.

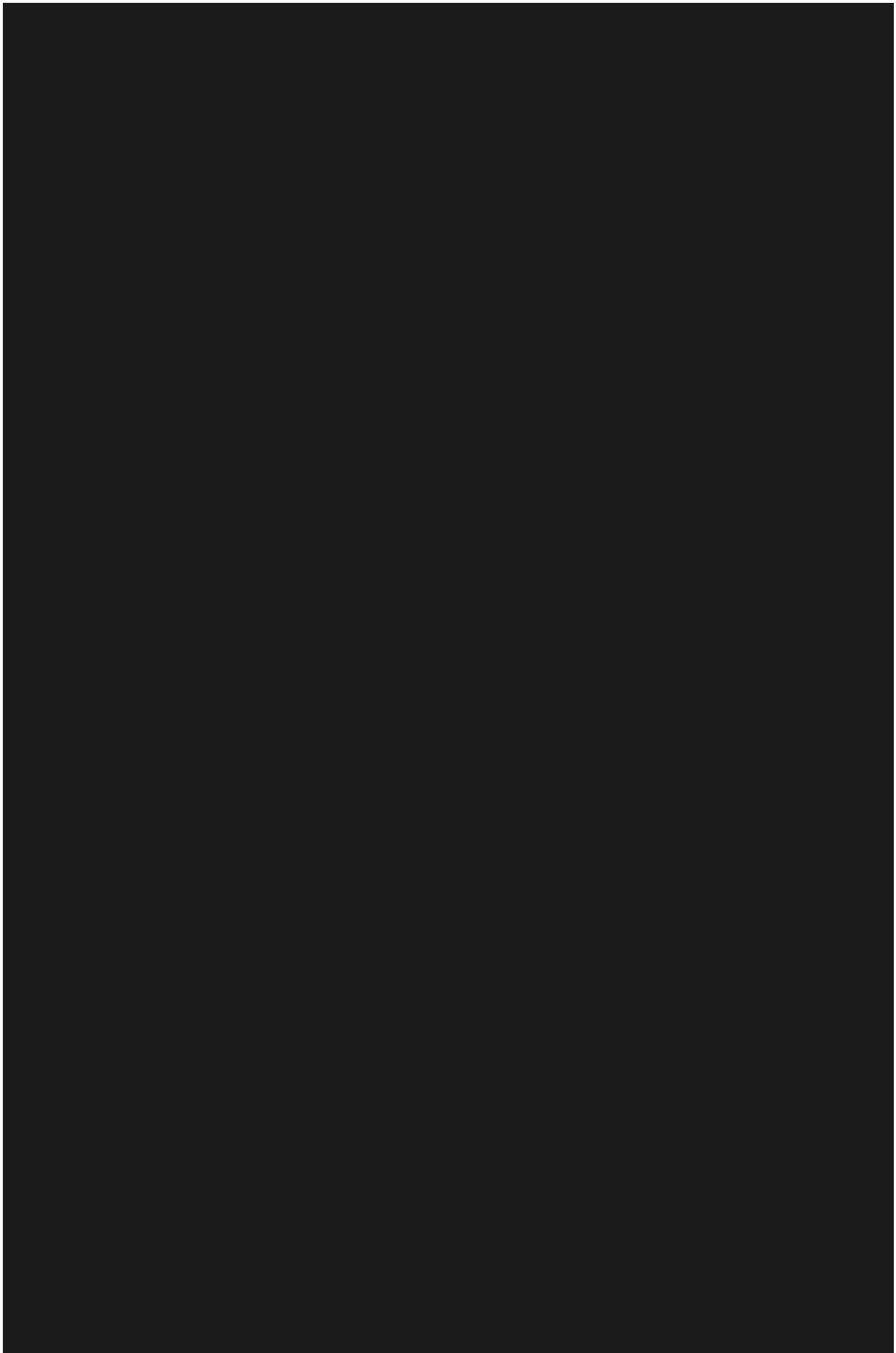
Om beter en/of op moderne manier gebruik te kunnen gaan maken van de mogelijkheden die externe databanken en Internet bieden, is het open bronnen-netwerk geheel vernieuwd.

5.4 Financieel kader

De BVD heeft in 1997 extra middelen uitgetrokken voor informatie-technologie en in het bijzonder voor de verbetering en uitbreiding van het computernetwerk. Vanaf 1997 draagt de BVD zelf zorg voor de financiering van post-actieven.

Bijlage nr. 1

Kamerstukken c.a. inzake de BVD 1997

Bijlage nr. 2

Overzicht Personeelsbezetting

Bijlage nr. 1 Kamerstukken c.a. inzake de BVD 1997**1 Commissie voor de inlichtingen- en veiligheidsdiensten**

- 25418 **Verslag van de commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten over haar werkzaamheden in het jaar 1996**
- nr. 1 Verslag (vastgesteld 24 juni 1997)
- nr. 2 Verslag van overleg vaste commissie voor Binnenlandse Zaken op 5 november 1997 over de jaarverslagen van de commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten
- 22036 **Verwijdering en vernietiging van dossiers van de Binnenlandse Veiligheidsdienst**
- nr.14 Brief van de staatssecretaris van OCW d.d. 5 december 1997 bij het rapport van de Rijksarchiefdienst over het onderzoek naar vernietiging bij de BVD, tevens mededeling dat de selectielijst is vastgesteld.

2 De Rijksbegroting**Begrotingsbehandeling 1997;**

o.a. afwijsgesvallen veiligheidsonderzoeken,
wijziging WIV naar Raad van State.
Handelingen Eerste Kamer d.d. 21 januari 1997
(mn. 14-563-564)

Begroting 1998;

o.a. liaisons in het buitenland en overleg met
voorzitters van de vijf grote politieke partijen over
integriteit van het openbaar bestuur.
TK 1997-1998 25600 VII nr. 8

3 Overige (Kamervragen e.d.)

Aanhangsel handelingen Tweede Kamer 1996-1997 nr. 520, nr. 614 en nr. 753

Antwoord op vragen van de leden Remkes en Blaauw over mogelijke handel in nucleaire technologie.

Aanhangsel handelingen Tweede Kamer 1996-1997 nr. 707 en nr. 844

Antwoord op vragen van het lid O.S. Varma over het ontslag van dhr. Francis Bonsu.

Aanhangsel handelingen Tweede Kamer 1996-1997 nr. 950

Antwoord op vragen van het lid Verkerk over toezicht op moskeeën.

Aanhangsel handelingen Tweede kamer 1996-1997 nr. 976

Antwoord op vragen van het lid Mateman over het in het openbaar komen van staatsgeheime documenten en vertrouwelijke brieven.

Aanhangsel handelingen Tweede Kamer 1996-1997 nr. 1184

Antwoord op vragen van het lid Dittrich over extremistische groeperingen van buitenlandse oorsprong.

Aanhangsel handelingen Tweede Kamer 1996-1997 nr. 1378

Antwoord op vragen van diverse leden over het BVD-rapport over Aruba.

Aanhangsel handelingen Tweede Kamer 1996-1997 nr. 1386

Antwoord op vragen van de leden v.d. Heijden en Verhagen over het mogelijk vervolgen van een van de verdachten van de aanslag in de Frans Halsstraat door de BVD.

Aanhangsel handelingen Tweede Kamer 1996-1997 nr. 1408

Antwoord op aanvullende (AH TK 1996-1997 nr. 1407) vragen van het lid van Oven aan Minister-president, mede namens de Minister van Binnenlandse Zaken over de IDB.

Aanhangsel handelingen Tweede Kamer 1996-1997 nr. 1426

Antwoord op vragen van het lid O.S. Varma over het registreren van gegevens van individuele CPN-leden.

Aanhangsel handelingen Tweede Kamer 1996-1997 nr. 1427

Antwoord op vragen van het lid O.S. Varma over het geschil tussen A.I. van Baggum en de Minister van Binnenlandse Zaken.

Aanhangsel handelingen Tweede Kamer 1996-1997 nr. 1481

Antwoord op vragen van het lid Poppe over het mogelijk inwinnen van inlichtingen door de PvdA over zijn volksvertegenwoordigers bij de BVD.

Brief van de minister van Binnenlandse Zaken d.d. 29-9-97 aan de Tweede Kamer nr. AD/U842

Voortgangsrapportage Integriteit van het Openbaar Bestuur.

Aanhangsel handelingen Tweede Kamer 1997-1998 nr. 194

Antwoord op vragen van het lid O.S. Varma over het bespioneren van de CPN.

Aanhangsel handelingen Tweede Kamer 1997-1998 nr. 208

Antwoord op vragen van de leden van Oven en Valk over de aanslag op de Rainbow Warrior.

Aanhangsel handelingen Tweede Kamer 1997-1998 nr. 239 en 240

Antwoord op vragen van de leden O.S. Varma en Marijnissen over een extreem rechtse groepering.

Aanhangsel handelingen Tweede Kamer 1997-1998 nr. 325

Antwoord op vragen van het lid Sipkes over een incident tussen Iraanse diplomaten en Iraanse demonstranten.

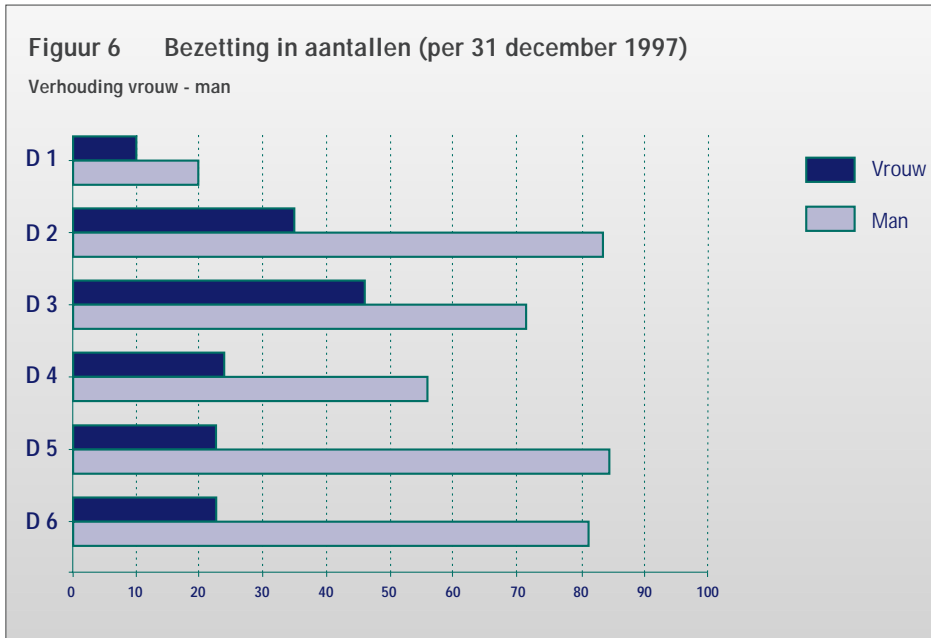
Tweede Kamer 1997-1998, 25 801 nr. 1

Brief d.d. 20 november 1997 over de Grijze Wolven.

Tweede Kamer 1997-1998, 25 802 nr. 2

Verslag overleg d.d. 26 november 1997 over de ontwikkelingen rond de organisatie 'de Grijze Wolven'.

Bijlage nr. 2 Overzicht Personeelsbezetting

Directie 1	Strategie en planning
Directie 2	Democratische Rechtsorde
Directie 3	Staatsveiligheid
Directie 4	Maatschappelijke en Economische belangen
Directie 5	Operationele informatievergaring
Directie 6	Management Advies en Centrale Faciliteiten

Colofon**Uitgave**

Binnenlandse Veiligheidsdienst
Afdeling Interne en Externe Betrekkingen
Postbus 20010
2500 EA Den Haag

Ontwerp

H. Slingerland bNO Grafische Vormgeving en Art Direction,
Vlaardingen

Druk

Drukkerij De Bink bv, Leiden

Juli 1998

